

Inhoudsopgave

Inleiding

VAST EN ZEKER
De kiezer
Veranderende visies
Revolutie en Evangelie
Elan
De Nederlandse staat
De overheid als schild
Leven en milieu
Vast en zeker

Hoofdstuk 1

GODS DIENARES
Zondag
Misbruik van Gods Naam
Huwelijk
Zeden
Wet gelijke behandeling

OPENBAAR BESTUUR
Monarchie
Staatsrechtelijke vernieuwingen
Binnenlands bestuur
Financiën
Politie

JUSTITIE
Criminaliteit
Strafrecht
Gevangeniswezen
Alternatieve straffen
Euthanasie
Minderheden
Antillen en Aruba

Hoofdstuk 2

ONDERWIJS
Autonomie
Schaalvergroting
Bekostiging
Onderwijs in het algemeen
Primair onderwijs
Voortgezet onderwijs
Volwasseneneducatie

Hoger en wetenschappelijk onderwijs
Studiefinanciering

VOLKSGEZONDHEID

Euthanasie en levensbeëindiging
Abortus
Kunstmatige bevruchting
Medische ethiek
Kosten gezondheidszorg
Alternatieve geneeswijzen
Aids
Patiëntenrechten
Verslaving

CULTUUR

Monumentenzorg
Taal en cultuur
Media
Filmkeuring

WELZIJN

Ouderen
Gehandicapten
Jeugd- en jongerenwerk
Recreatie en sport

Hoofdstuk 3

MILIEU

Wetgeving en handhaving
Financiering
Thema's
Internationaal milieubeleid

VOLKSHUISVESTING

Huurbeleid
Stads- en dorpsvernieuwing

RUIMTELIJKE ORDENING

Landelijke gebieden
Groene hart van Holland

VERKEER EN VERVOER

Mobiliteit en infrastructuur
Verkeersveiligheid
Goederenvervoer
Waterstaat

Hoofdstuk 4

ECONOMISCHE ZAKEN

- Economische ontwikkeling
- Industrie
- Technologie
- Energie
- Kernenergie
- Midden- en kleinbedrijf
- Buitenlandse handel

SOCIALE ZAKEN

- Gezin
- Kinderbijslag
- Uitkeringen
- Gemoedsbezwaren
- Sociale zekerheid
- Bijstand
- Arbeidsverhoudingen
- Werk
- Collectieve sector en ambtenaren

FINANCIËN

- Begrotingsbeheer
- Staatsschuld
- Harmonisatie in Europa
- Fraude
- Draagkracht
- Bevordering werkgelegenheid
- Vermogen

LANDBOUW EN VISSERIJ

- Milieu
- Gewasbescherming
- Natuurbeheer
- Genetische manipulatie
- Dierenwelzijn
- Visserij

Hoofdstuk 5

BUITENLANDSE ZAKEN

- Verenigde Naties
- Oost-Europa en GOS
- Israël
- Zuid-Afrika
- Suriname

EUROPA

DEFENSIE

Veiligheidsbeleid
Wapenbeheersing
Reorganisatie krijgsmacht
Koninklijke Marechaussee

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Hulpverlening
Bevolkingspolitiek

VAST EN ZEKER

Politiek bedrijven is vormgeven aan de samenleving. En daarom presenteren de politieke partijen hun verkiezingsprogramma. Daarin staat in hoofdlijnen hoe zo'n partij die vormgeving wil invullen. Dan weet de kiezer waar hij aan toe is. Dan weet hij wat de verschillen zijn tussen de partijen. Want hoe belangrijk iemand ook is, het gaat natuurlijk niet in de eerste plaats om de lijsttrekker of andere klinkende namen. Het gaat om wat de partijen willen. Dat staat nu zwart op wit in de programma's. Politici zijn daarop aan te spreken.

De kiezer

De 'politiek' ordent de samenleving. Dat doet de regering als wettige overheid. Zij vaardigt de 'spelregels' uit die voor de samenleving gelden. Zij voert ze ook uit. Zowel bij de wetgeving als bij de uitvoering gebeurt dat in overleg met en gecontroleerd door de twee Kamers der Staten Generaal, de vertegenwoordigers van het (kiezers)volk.

Wij gaan weer een nieuwe Tweede Kamer kiezen. Indirect heeft de kiezers daarmee invloed op de samenstelling van de regering. De Koningin wijst immers - na overleg met de vertegenwoordigers van de politieke partijen in de Kamer - een (in)formateur aan. Die heeft de opdracht een regering te vormen die steun heeft in het parlement.

Kiezen is dus een verantwoordelijk werk. Wie niet stemt, durft of wil geen verantwoordelijkheid nemen. Hij verspeelt zijn recht van spreken.

De Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) heeft haar visie gegrond op Gods Woord, de Bijbel. Daarin zijn heldere richtlijnen te vinden, die door te trekken zijn voor het staatkundig leven. Daarmee erkent de SGP God als de Schepper en Onderhouder van de wereld. De mens is goed geschapen, maar ging zijn eigen weg in de zondeval. Hij acht zich autonoom. De moderne mens stelt immers zichzelf regels en wetten. Daarmee is de spanning in de politiek getekend. Het gaat om de vraag of politiek haar gezag ontleent aan Gods Woord of aan het menselijk kennen en kunnen.

Veranderende visies

Wetten en regels komen niet zomaar tot stand. Zij staan in een bepaald kader. Historisch gezien werd dat kader in ons land bepaald door het christendom. Met name de staatsvisie zoals die via de door het calvinisme gestempelde Reformatie tot ons kwam, is in het verleden richtinggevend geweest. Dat is tot in de vorige eeuw zo geweest. Maar toen is er wel heel wat veranderd.

In de grote stromingen van het politieke leven ging de

menselijke rede overheersen, helaas mede gevoed door de moderne theologie. Men had God niet meer nodig, de mens was mondig genoeg om zelf uit te maken wat goed en wat slecht is. Men spreekt in dit verband wel van de opkomst van het geloof in het niet bestaan van God. Al met al een gevaarlijke ontwikkeling: de mens die zich losmaakt van bijbelse geboden, losmaakt dus van normen en waarden buiten zichzelf. Wat hier in grove lijnen als de wortels van de moderne visie op de politiek werd geschetst, is tot vandaag de dag door te trekken. De geëmancipeerde mens waant zich mondig. Dat betekent dat hij wetten en regels alleen maar accepteert als die in zijn denkkaders passen. Het ideaal van een partij kan dan niet veel verder reiken dan wat geaccepteerd zal worden door de publieke opinie.

Revolutie en Evangelie

Groen van Prinsterer heeft in de vorige eeuw die omslag in het menselijk denken revolutie genoemd. Revolutie tegen God, omdat de mens Hem afzwoer en eigen wegen zocht. Daartegenover stelde hij politiek die gestoeld is op Gods Woord. "Tegen de revolutie het Evangelie", was zijn leus. Dat is meer dan zich geïnspireerd voelen door dat Evangelie. Dat is eerst en voor alles God erkennen als de Schepper van hemel en aarde. Dat is inzien dat Hij regeert en dat het regeerambt een afgeleide is. De regering regeert bij de gratie Gods. Dat ontslaat de mens echter niet van zijn verantwoordelijkheid. Hij heeft ijkpunten die vastliggen in de Bijbel. Dat leidt tot een dynamische, maar ook tot een afhankelijke stellingname in de politiek.

De Staatkundig Gereformeerde Partij wil in die lijn politiek bedrijven. Dat betekent dat zij het heft niet in eigen handen neemt, maar dat zij haar visie onderwerpt aan het gezag van Gods Woord. Niet voor niets schrijft de apostel Petrus 1) dat wij - en dat geldt alle mensen - het profetische Woord hebben dat zeer vast is. Veel vaster dan mensenwoorden. Dat Woord kent ook een belofte voor hen die Gods inzettingen en Zijn rechten houden: zij zullen zeker wonen in het land 2) Ook in Nederland.

Elan

Vast en zeker. Niet dat SGP'ers het zullen maken. Ook zij zijn kinderen van deze wereld en van hun tijd. Ook zij moeten zich schikken naar de bijbelse vastheid. Ook zij zoeken helaas andere zekerheden. We moeten het niet van mensen verwachten. Daarom geldt ook voor hen dat niet de politicus, maar zijn visie - gegrond op Gods Woord - van belang is. Daarin ligt vastheid, dat geeft zekerheid. Dat betekent dat de SGP in een aantal gevallen radicaal andere

oplossingen voorstaat voor problemen dan andere partijen. Daar waar bij voorbeeld de mens - als een logisch gevolg van zijn autonome denken - grondrechten formuleert die haaks staan op wat de Bijbel leert, moeten die worden afgewezen. Vandaar dat de SGP in het debat over de Algemene wet gelijke behandeling fundamenteel andere noties inbracht (inbrengt) dan partijen die hun mensbeeld los van de Bijbel formuleren. Het gaat daarbij ten diepste niet om het recht het begrip identiteit anders in te vullen. Het gaat niet om de bescherming van eigen onderwijs. Het gaat in dat debat om de fundamentele vraag: willen we de samenleving inrichten naar het vaste Woord dat zekerheid schenkt? Dat is het ideaal, en de SGP zou geen echte politieke partij zijn als zij dat ideaal niet met kracht als een heilzame weg voor land en volk zou uitdragen. Politiek met visie heeft elan.

Ook als ideaal en werkelijkheid ver uiteen liggen, blijft de opdracht het ideaal uit te dragen in de samenleving. Daarom richt de SGP zich principieel tot het hele volk. Tegelijkertijd moet, zeker in de huidige omstandigheden, opgekomen worden voor de eigen positie van die organisaties die koersen op bijbels kompas. De SGP zal zich blijven verweren tegen maatregelen die de eigen identiteit van instellingen aantasten.

De Nederlandse Staat

De SGP hecht eraan de geschiedenis die ons land als natie doormaakte, levend te houden. God plantte ook in dit land Zijn kerk en schonk ons het Oranjehuis als regerend vorstenhuis. De overheid maakte de verkondiging van Gods Woord mogelijk. Daarom komt de SGP op voor een politiek die de eigenheid van de Nederlandse Staat handhaaft. Als in internationale verbanden moet worden samengewerkt, moet de nationale identiteit uitgangspunt zijn. Een land dat 'leeft', kent zijn geschiedenis. Vaderlandse geschiedenis, waaronder kennis van de inhoud en betekenis van het volkslied, dient in het onderwijs een ruime plaats te houden of weer te krijgen.

De overheid als schild

De overheid dient naar bijbelse maatstaven Gods dienaressse te zijn, het volk ten goede. Dan regeert zij goed, als zij dat doet vanuit de vastheid van Gods Woord, opdat de burgers zeker zouden wonen. De overheid dient het kwaad te beteugelen. Dat betreft niet alleen het opsporen, maar ook het berechten van het kwaad. Vaste bijbelse normen moeten worden gehanteerd om willekeur te voorkomen. Het beleid moet gericht zijn op de primaire veiligheid van de burger. Dat betekent dat criminaliteit in de

meest brede zin van het woord moet worden aangepakt. Dat kwaad is mede het bitter gevolg van een lang proces waarin normen en waarden uitgesleten raakten. De overheid dient daarom een klimaat te scheppen voor vaste bijbelse normen en waarden die de burger zekerheid geven.

De mens die zich zijn eigen weg baant, zoekt zichzelf. Zo is hij echter niet geschapen. Hij staat in relatie tot zijn medemens en de schepping om zich heen. Vandaar dat de SGP zich verzet tegen de voortgaande individualisering. Zij stelt daar tegenover dat het gezin de eenheid is waar normen en waarden worden overgedragen. Daar wordt ook de grondslag gelegd voor wederzijds respect en zorg. Het gezin is de primaire opvoedingskring. Het onderwijs dient daar op aan te sluiten.

De overheid is ook het schild der zwakken. Zwakken dichtbij en veraf. Zij moet een vast beleid voeren dat sociaal zwakkeren uitzicht geeft op zekerheid. Ook mag de verre naaste niet vergeten worden. De SGP pleit voor een vaste, zekere koers op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking.

Leven en milieu

Het leven is ons door God gegeven. Een overheid die zich dienaar van die God weet, kent haar verantwoordelijkheid. Leven is niet zomaar een of ander natuurwetenschappelijk fenomeen. De bijbelse visie leidt tot een beleid dat ethisch vastligt in het gegeven dat de mens geen heer is over het leven. Er moeten vaste bijbelse standpunten worden geformuleerd als het gaat over het begin en het einde van het leven. Maar ook het manipuleren met datzelfde leven dient door deze zekerheden te worden begrensd.

Als het gaat over het milieu, denkt de SGP aan de schepping. De aarde is de mens gegeven om te bouwen en te bewaren. De mens heeft voluit rentmeester te zijn, ook als dat consequenties heeft voor het economische beleid. Soberheid en de menselijke maat zijn daarbij trefwoorden. Tegelijkertijd weet de christen politicus dat hij werkt in een wereld die eindig is. God trekt Zijn heilsplan door de historie. Dat ontslaat de politicus niet van zijn verantwoordelijkheid in het hier en nu, maar het leert hem het plannen voor de toekomst, te stellen onder de uitspraak Deo volente.

Vast en zeker

En daarmee is het politieke ideaal van de SGP nogmaals getekend. Het gaat in wezen om een samenleving waarin God wordt erkend en waarin Zijn dienst gestalte krijgt. Dat is ten diepste niet te bereiken door het veranderen van structuren,

het werk van politici. Dat gebeurt alleen als wij terugkeren tot God in een weg van schuldbelijdenis en blijven vasthouden aan het profetisch Woord dat zeer vast is en ons dan zekerheid belooft.

Hoofdstuk 1

1. Het handhaven van recht en orde is de belangrijkste taak van de overheid. Om dat te kunnen doen moet de overheid gezag hebben en gezag uitoefenen. Dat gezag ontleent zij niet aan het volk, maar aan God. Niet de wil van de meerderheid van het volk, maar alleen Gods geboden geven vastheid aan het beleid.

Omdat dat besef steeds meer gaat ontbreken, komt er van het handhaven van recht en orde veel te weinig terecht. Daardoor voelen veel mensen zich bedreigd en onzeker.

GODS DIENARES

2. De erkenning dat de overheid Gods dienaar is, verplicht de regering zich in haar beleid te richten naar Zijn geboden. Dat kan heel direct en zichtbaar door onder meer

- in de preambule van de Grondwet God te erkennen als de oorsprong van alle gezag;
- nationale bid- en dankdagen uit te schrijven;
- het randschrift op de nationale munt te handhaven;
- de kennis van het Wilhelmus te bevorderen;
- het ambtsgebed weer in te voeren.

Zondag

3. De zondag is de Dag des Heeren. Daarom dient de rustdag geëerbiedigd te worden. Dat geldt voor iedereen, niet in het minst voor diegenen die geacht worden het goede voorbeeld te geven, zoals de dienaren van de Kroon.

4. Zondagsarbeid dient tot het strikt noodzakelijke beperkt te blijven.

5. De gedachte van de autoloze zondag dient zeer serieus te worden bestudeerd.

6. Lokale of regionale overheden dienen de ruimte te krijgen om in wet- en regelgeving werkelijk ernst te maken met de heiliging van Gods dag.

Misbruik van Gods Naam

7. Steeds vaker wordt de naam van God misbruikt. Voorzover dat in het openbare leven plaatsvindt, is de regering verplicht dat te bestrijden. Dat kan zij doen door

- artikel 147 van het Wetboek van Strafrecht, waarin smalende godslastering strafbaar wordt gesteld, te doen handhaven;
- het misbruik van Gods Naam in de media strafbaar te stellen;
- gemeenten die ernst maken met de bescherming van Gods Naam (vloekverboden) daarvoor de ruimte te laten;
- erop toe te zien dat er in onder haar verantwoordelijkheid

- uitgegeven lectuur en informatie geen godslasterlijke of spottende tekeningen en teksten voorkomen;
- reclame-uitingen waarin de spot wordt gedreven met God of met bijbelse voorstellingen te verbieden.

Huwelijk

8. Het huwelijk als levenslange verbintenis in liefde en trouw tussen een man en een vrouw is een heilzame inzet van God. Het wettig gesloten huwelijk en het daarop gebaseerde gezien is dan ook een van de pijlers van de samenleving. Naar de mening van de SGP kan de ontwrichting die overal in de samenleving te zien is, niet los worden gezien van de ontwrichting van het huwelijk. De overheid dient het huwelijk als enige leefvorm voluit te erkennen in de wetgeving. Regelgeving mag niet tot gevolg hebben dat gehuwden worden benadeeld ten opzichte van mensen die samenwonen zonder gehuwd te zijn.

9. Voorstellen tot een verdere vereenvoudiging van de echtscheidingsprocedure moeten worden afgewezen.

10. Officiële registratie van alternatieve samenlevingsvormen doet het unieke en bijzondere karakter van het huwelijk geweld aan. De overheid mag daar niet aan meewerken. Dat geldt in het bijzonder voor registratie van leefvormen van mensen die niet willen of kunnen huwen (bijvoorbeeld homoseksuelen) waaraan grotendeels dezelfde rechtsgevolgen worden verbonden als aan het wettige huwelijk. Ook vrijwillige registratie van leefvormen via de burgerlijke stand ondermijnt het unieke karakter van het huwelijk. Het is bovendien geen deugdelijk middel in de strijd tegen misbruik in de sociale zekerheid.

11. Misbruik en oneigenlijk gebruik van fiscale en sociale regelingen als gevolg van de keuze voor een bepaalde leefvorm moet worden voorkomen via harmonisatie van de regelgeving en strikte handhaving daarvan, onder meer door gerichte controles (ook 'huisbezoek') en uitwisseling van gegevens tussen uitkeringsinstanties en dergelijke. Individualisering van de betreffende regelingen heeft ongewenste effecten en biedt geen volledige oplossing voor het probleem van misbruik.

Zeden

12. Prostitutie gaat lijnrecht in tegen Gods bedoelingen met de mens. Vooral vrouwen worden daarvan het slachtoffer. Daarom dient de overheid ook hier, binnen de grenzen van haar publieke taak, op te treden. Niet om te reguleren, maar om de prostitutie metterdaad te bestrijden.

13. Vrouwenhandel, schijnhuwelijken en soortgelijke praktijken

kunnen niet worden getolereerd. Daarom moet de wetgeving op dit gebied aangescherpt en nageleefd worden.

14. Pornografie is in strijd met Gods geboden en verlaagt de mens tot lustobject. Daarom dient de overheid pornografie te bestrijden. Daarbij dient extra aandacht uit te gaan naar het opsporen en berechten van hen die zich schuldig maken aan het maken en verspreiden van kinderpornografie.

15. Er dient een wettelijke regeling te komen met betrekking tot normen waaraan reclame-uitingen dienen te voldoen.

16. De Rijksoverheid dient naaktrecreatie te verbieden. Zolang de overheid deze roeping verzaakt, dienen in elk geval de gemeenten die naaktrecreatie op hun grondgebied geheel wensen te verbieden, daartoe de mogelijkheid te hebben.

Wetgeving gelijke behandeling

17. De Algemene wet gelijke behandeling is uit principieel en staatsrechtelijk oogpunt onaanvaardbaar. Deze wet moet daarom ingetrokken worden.

OPENBAAR BESTUUR

Monarchie

18. Nederland is een constitutionele monarchie onder het Huis van Oranje-Nassau. Dat is een groot voorrecht. De SGP staat afwijzend tegenover staatsrechtelijke vernieuwingen die in hun uitwerking betekenen dat de (Grondwettelijke) bevoegdheden van de koningin worden ingeperkt.

Staatsrechtelijke vernieuwingen

19. Te veel en te vaak maken ministers zich afhankelijk van de regeringsfracties. Dat is in strijd met de dualistische geest van ons staatsbestel. Daarom moeten regeerakkoorden drastisch worden bekort, al was het slechts om de dienaren van de Kroon de ruimte te geven hun eigen bevoegd- en verantwoordelijkheden in te vullen. Zo zal ook meer recht worden gedaan aan wat heet het 'gemeen overleg' tussen regering en Kamer.

20. De Eerste Kamer vervult een belangrijke rol als rem op de waan van de dag. Voorstellen om de Eerste Kamer af te schaffen of haar bevoegdheden in te perken, worden door de SGP afgewezen.

21. De invoering van een beslissend, wetgevend of correctief referendum betekent een inbreuk op het in Nederland algemeen geaccepteerde stelsel dat de besluitvorming geschiedt op basis

van vertegenwoordiging. Het pleidooi voor een referendum kan bovendien niet los worden gezien van de gedachte van de volkssoevereiniteit. Daarom wijst de SGP referenda als deze af.

22. Burgemeesters en personen in vergelijkbare functies dienen een onafhankelijke positie in te nemen. Gelet hierop en op hun verantwoordelijkheid namens de Kroon dienen zij daadwerkelijk benoemd te blijven worden door de Kroon.

23. De overheid moet zich weer gaan beperken tot het uitvoeren van haar kerntaken. Langs de weg van de geleidelijkheid moet er daarom naar gestreefd worden die zaken die niet tot de wezenlijke taken van de overheid behoren, af te stoten. In dat verband dient niet alleen gedacht te worden aan overdracht van taken aan individuele personen en bedrijven, maar evenzeer aan kerken, scholen en maatschappelijke organisaties.

Binnenlands bestuur

24. Uitgangspunt van de bestuurlijke opbouw van ons land is het principe van de gedecentraliseerde eenheidsstaat. Bestuurlijke taken dienen te worden uitgeoefend op een niveau dat zo dicht mogelijk bij de burgers ligt. Pas als blijkt dat een 'lagere' overheid haar taak niet naar behoren kan vervullen en ook via samenwerking geen oplossing kan worden geboden, moeten die taken worden overgeheveld naar een 'hogere overheid'.

25. De SGP wijst een landelijk perspectief van de vorming van regionale besturen, die in de plaats moeten komen van de huidige provincies, af. De provincies moeten hun functie als middenlaag behouden. Op basis van de regionale ontwikkelingen zal een functioneel grensbeloop c.q. schaalgrootte moeten worden nagestreefd. Indien de grootstedelijke bestuurlijke problematiek (Randstad) noodzaakt tot speciale oplossingen, is een bijzondere (wettelijke) voorziening

26. Knelpunten in verband met de inter- en bovengemeentelijke afstemming moeten worden opgelost vanuit het principe van 'verlengd lokaal bestuur'. Vormgeving van een lokaal/regionale bestuurslaag op basis van de aangescherpte Wet gemeenschappelijke regelingen is mogelijk. Zo'n bestuurslaag is voldoende flexibel om zowel de lokale als de bovenlokale belangen te behartigen. Hierdoor vermindert ook de noodzaak van schaalvergroting c.q. herindeling van gemeenten. Bij de inrichting van de lokaal/regionale bestuurslaag moet recht worden gedaan aan de positie van kleine gemeenten.

Financiën

27. Gemeenten, regio's en provincies moeten over voldoende financiële middelen kunnen beschikken om hun taken naar behoren uit te voeren. Dat houdt in dat als er taken van het rijk worden overgedragen aan de mede-overheden, dat gepaard gaat met overdracht van de daarbij behorende gelden. Uitbreiding van het gemeentelijk en provinciaal belastinggebied is mogelijk, mits dit niet leidt tot verzwaring van de totale belastingdruk.

Politie

28. De politie is nodig om orde en rust te handhaven. Helaas blijkt dat in de praktijk niet mogelijk omdat het ontbreekt aan zowel mensen als middelen. Het is dan ook geen wonder dat steeds meer mensen zich bedreigd en onveilig voelen. Daarom zal juist voor de politie meer geld moeten worden uitgetrokken. Dat is prioriteit nummer één.

29. Er is iets mis met de organisatie van de politie als er meer agenten achter hun bureau zitten dan er op straat lopen. Het is daarom zaak de korpsen zodanig te organiseren dat aan deze onwenselijke situatie een eind komt.

30. Er zullen instrumenten moeten worden ontwikkeld om het resultaat te meten van de politie-inzet.

31. De verschillende onderdelen van regiokorpsen moeten kunnen voorzien in de zorgbehoefte in de eigen plaats of in het eigen district. Om te voorkomen dat versterking van de politiezorg in de steden ten koste gaat van de zorg op het platteland dient per gemeente een minimum-sterkte te worden vastgesteld.

32. Knelpunten in de politiesterkte als gevolg van het Project Kwantificering Politiewerk (PKP), bijvoorbeeld in regio's waar tijdelijk veel recreanten verblijven (zoals Zeeland en de Veluwe), moeten worden opgelost met extra mankracht.

33. Een gemeenteraad moet reële invloed uit kunnen oefenen op het regionale beleidsplan van de politie. Een burgemeester dient over wezenlijke beheersbevoegdheden te beschikken om zijn gezag over de politie waar te kunnen maken. Hij moet van zijn beleid verantwoording afleggen in de gemeenteraad.

JUSTITIE

34. Het justitiële apparaat kan haar taken niet meer aan. Voor verdachten is vaak geen celruimte beschikbaar of ze moeten vrijgelaten worden vanwege vormfouten die zijn gemaakt omdat de rechterlijke macht overwerkt is. Voor de broodnodige geloofwaardigheid van de overheid en het rechts- en normbesef van de bevolking is dat funest. Alles zal dan ook op alles

moeten worden gezet om een keer ten goede te bewerkstelligen.

Criminaliteit

35. In de éérste plaats moet de overheid aangesproken worden op het falende beleid tot nog toe. Oók van de burgers mag een inzet verwacht worden. Hier ligt o.a. een belangrijke taak voor ouders en opvoeders. Zij dienen de aan hun zorgen toevertrouwde kinderen essentiële waarden en normen bij te brengen en voor te leven.

36. Van buurtpreventieprojecten blijkt een goede werking uit te gaan. De regering dient deze vorm van maatschappelijke verantwoordelijkheid dan ook te stimuleren.

37. De bestrijding van alle vormen van criminaliteit dient te worden opgevoerd. Daarbij zal voorrang moeten worden gegeven aan het aanpakken van:

- de kleine criminaliteit, met name diefstal, inbraken en vandalisme;
- de zware, professionele misdaad;
- de handel in verdovende middelen, ook de soft drugs.

Strafrecht

38. In de Grondwet behoort weer, zij het onder duidelijk omschreven voorwaarden, de mogelijkheid te worden opgenomen dat bij ernstige levensdelicten de doodstraf wordt toegepast.

39. Het strafrecht moet efficiënter worden toegepast. Er kan nog veel worden gedaan, zoals:

- meer uitgebreide toepassing van de lik-op-stuk benadering;
- het bekorten en versoberen van de voorschriften van het procesrecht;
- rechters-commissarissen te laten bijstaan door deskundigen op het gebied van fraudebestrijding en milieudelicten;
- (meer) mogelijkheden te scheppen om eenvoudige zaken via een mondelinge uitspraak sneller af te doen.

Gevangeniswezen

40. In verband de snelle stijging van de zware criminaliteit dienen er meer Extra Beveiligde Inrichtingen (EBI's) te worden gebouwd.

41. Omdat het onaanvaardbaar is dat wegens het cellentekort verdachten op vrije voeten komen, moet het mogelijk zijn (tijdelijk) meerdere verdachten in één cel te plaatsen. De rechter dient ook meer bevoegdheden te krijgen om te bepalen waar veroordeelden hun gevangenisstraf dienen uit te zitten.

42. In bepaalde gevallen mag van gedetineerden een financiële bijdrage voor de kosten van hun verblijf worden geëist.

43. Overdreven privacy-regels ten behoeve van gedetineerden dienen afgeschaft te worden.

44. TBS-verpleegden zullen voortaan alleen met toestemming van de rechter op verlof mogen gaan. Ook de beëindiging van TBS-verpleging dient afhankelijk te worden gemaakt van goedkeuring van de rechter.

45. Het mag niet meer zo zijn dat verdachten automatisch vrij komen als er vormfouten zijn gemaakt. De wetgeving moet op dit punt aangescherpt worden.

46. De overheid dient te waarborgen, dat er in het gevangeniswezen geestelijke verzorging wordt geboden die is gebaseerd op de bijbel.

Alternatieve straffen

47. Alternatieve sancties mogen niet het karakter van straf verliezen. In geen geval mag een alternatieve straf worden opgelegd omdat er te weinig cellen zijn.

48. Met name voor problematisch verslaafde criminelen zouden speciale afkickcentra met werktherapie moeten worden ingericht met als doel herintreding in de maatschappij.

Euthanasie (zie ook § Volksgezondheid)

49. De mens is een schepsel van God, en mag zijn leven dus niet in eigen hand nemen. Die norm dient helder en duidelijk in de Nederlandse wetgeving te zijn verankerd. Euthanasie dient dan ook strafbaar te zijn. Dat geldt zowel voor het doden op verzoek als voor opzettelijke levensbeëindiging zonder dat daar een verzoek van betrokkene aan ten grondslag ligt.

50. De onder het derde kabinet-Lubbers totstandgekomen regelgeving inzake de euthanasie dient op principiële en juridische gronden te worden ingetrokken. Zolang dit niet het geval is, dient de meldingsprocedure zorgvuldig te worden gehanteerd, dient elk gemeld geval strafrechtelijk te worden getoetst en mag op geen enkele wijze uitbreiding aan de werkingssfeer worden gegeven in de richting van de zogenaamde 'wilsonbekwamen' (comateuze patiënten, zwaar dementen, ernstig gehandicapten en pasgeborenen).

Minderheden

51. Alle mensen zijn schepsel van God, en dus gelijkwaardig. Daarom zijn racisme en vreemdelingenhaat uit den boze, want in strijd met Gods Woord. Uitingen daarvan, in welke vorm dan ook, dienen overtuigend en met kracht bestreden te worden.

52. Waar minderheidsgroepen ruimte wordt gelaten voor het bewaren van de eigen culturele identiteit, mag dit niet ten koste gaan van het door de historie gestempelde karakter van de Nederlandse natie. De regering mag financieel noch anderszins bijdragen aan de verbreiding van anti-christelijke opvattingen. Subsidiëring van moskeeën moet worden afgewezen.

53. Het grote en snel toenemende aantal allochtonen in ons land zorgt voor steeds meer problemen. Integratie van deze grote groepen niet-Nederlanders en oud-Rijksgenoten is broodnodig, al was het slechts om te voorkomen dat er, net als in andere landen, etnische en sociale spanningen ontstaan.

54. Achterstanden van allochtonen op de arbeidsmarkt kunnen alleen weggewerkt worden, als betrokkenen ook daadwerkelijk kunnen concurreren met anderen. Een succesvolle integratie van allochtonen begint dan ook in het onderwijs. Zij die zich permanent in Nederland mogen vestigen om er te wonen en te werken, moeten verplicht worden om Nederlands te leren. Ook dienen zij zich anderszins op de Nederlandse samenleving te oriënteren. Van overheidswege dient er zorg voor te worden gedragen dat het onderwijsaanbod op dit punt voldoende is.

55. Een voorkeursbeleid voor allochtonen mag niet zover gaan dat functies of opleidingen voor autochtonen volledig 'op slot gaan'.

56. Nederland is geen immigratieland. De toelatingseisen moeten daarom strenger worden. Bij gezinshereniging mag het alleen nog maar gaan om familieleden in de eerste graad en om de wettige echtgenoot.

57. Alleen voor hen die aantoonbaar gevaar lopen voor lijf of leden dienen de grenzen wijd open te staan. De Nederlandse inspanning ten behoeve van deze groep vluchtelingen dient allereerst gericht te zijn op opvang zo dicht mogelijk bij de eigen omgeving. Als blijkt dat dat niet lukt, is opvang (op tijdelijke basis) in ons land de aangewezen weg. Dat is een eis van christelijke barmhartigheid en past in de Nederlandse nationale traditie.

58. Gemeenten die vanwege de problematiek van de ruimtelijke ordening beperkt zijn in hun mogelijkheden om woningen te laten bouwen, dienen, zo nodig, extra woningbouwcontingenten toegewezen te krijgen, zowel voor de autochtone bevolking als voor de allochtonen.

59. Asielprocedures moeten nog sneller dan nu afgewikkeld worden. Uiteraard mag dat niet ten koste gaan van de noodzakelijke zorgvuldigheid.

60. De opsporing van illegalen dient krachtiger ter hand te worden genomen. Eenmaal opgespoord, dienen zij zo snel en effectief mogelijk naar het land van oorspronkelijke herkomst teruggebracht te worden.

61. Ten opzichte van Zuidmolukkers en Papoea's heeft Nederland een ereschuld. Dat schept (extra) verplichtingen tegenover de leden van deze minderheidsgroeperingen.

Antillen en Aruba

62. Nederland moet zich ervoor inspannen dat de eilanden van de Antillen en Aruba elkaar niet in de steek laten, waardoor heilloze versplintering zou optreden. Nederland dient de eilanden op voet van gelijkheid te behandelen.

63. De handhaving van de rechtsstaat en een deugdelijk openbaar bestuur dienen in alle delen van het Koninkrijk te zijn gegarandeerd. In de huidige omstandigheden betekent dit dat op Aruba en op de Nederlandse Antillen de bestrijding van de criminaliteit, het terugdringen van de drugshandel en de gokindustrie en de verbetering van de kwaliteit van het openbaar bestuur prioriteit moeten hebben.

Hoofdstuk 2

64. Ieder mens is schepsel van God. Daarom heeft ieder mens een eigen verantwoordelijkheid: ten opzichte van God, ten opzichte van de naaste en ten opzichte van zichzelf. Alleen als mensen die verantwoordelijkheden ten volle beseffen, kunnen zij hun taak echt vervullen. Ook voor de overheid ligt hier een taak, namelijk om ervoor te zorgen dat mensen hun verantwoordelijkheden waar kunnen maken.

ONDERWIJS

65. Het volgen van onderwijs stelt mensen in staat hun door God gegeven talenten te ontwikkelen en dienstbaar te maken aan de samenleving. In het verlengde van de opvoeding in het gezin en de kerk, dient ook de (openbare) school op te voeden in de vreze des Heeren. Wezenlijk onderdeel daarvan is het overdragen van bijbelse normen en waarden. Kernelementen van het onderwijs zijn persoonlijke ontplooiing, maatschappelijke vorming en beroepsvoorbereiding.

66. Het is de taak van de overheid om het geven van onderwijs financieel en anderszins mogelijk te maken. Waar nodig moet de overheid zelf zorgen voor (openbare) scholen, overeenkomstig de in de Grondwet uitgedrukte zorg voor het onderwijs. Ook dient de overheid er zorg voor te dragen dat scholen in staat zijn de leerlingen onderwijs te geven bij het licht van Gods Woord. Het bijzonder onderwijs dient vrij te zijn in haar personeelsbeleid, dit met het oog op grondslag en doel.

Autonomie

67. In principe moet de overheid terughoudend zijn met betrekking tot de inhoud van het onderwijs. Scholen hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor het geven van onderwijs en de kwaliteit daarvan. Aan die verantwoordelijkheid dient recht gedaan te worden, zowel in het openbaar als in het bijzonder onderwijs. Daarom dient de overheid de autonomie van de scholen te respecteren. Als er taken en bevoegdheden moeten worden overgedragen, kan dat het best aan de scholen zelf.

68. De bestuursvorm van de openbare school kan meer worden verzelfstandigd. De bepaling dat openbaar onderwijs "van overheidswege" wordt gegeven, behoeft namelijk niet zo strikt te worden uitgelegd, dat de gemeenteraad zelf het bestuur van de school vormt. Mogelijkheden zijn een door de gemeenteraad ingestelde bestuurscommissie of een gemeentelijke stichting.

69. De keuze voor een 'autonome school' betekent ook, dat alle vormen van ondersteuning van het onderwijs (o.a. nascholing, onderwijsbegeleiding en studie- en beroepskeuzeadvies)

bekostigd moeten worden via de scholen.

Schaalvergroting

70. Schaalvergroting is geen doel op zichzelf. Uitgangspunt moet zijn een verantwoorde spreiding en bereikbaarheid van scholen, ook naar richting. Bij basisscholen is het redelijk dat de stichtings- en instandhoudingsnormen worden gerelateerd aan de leerlingdichtheid. Voor zowel de instandhouding van de laatste als de stichting van de eerste school van een bepaalde richting dienen echter gedifferentieerde normen te gelden.

71. Schaalvergroting mag niet leiden tot een vermindering van de betrokkenheid van het bestuur c.q. de ouders bij de school.

Bekostiging

72. De school moet over voldoende middelen beschikken om haar verantwoordelijkheid waar te kunnen maken. Als een school op basis van de wettelijke normen bestaansrecht heeft, dan moet die school ook feitelijk kunnen bestaan. Een louter lineaire bekostiging voldoet hier niet aan.

73. De overheid mag de bekostiging nimmer misbruiken als instrument om scholen meer te sturen dan overeenkomstig de eigen verantwoordelijkheid van de overheid passend is.

74. In het basisonderwijs is de lump-sumfinanciering vooreerst niet gewenst, met name gezien de schaal van deze scholen. Of ertoe moet worden overgegaan de lump-sumbekostiging ook in het voortgezet onderwijs in te voeren, is afhankelijk van de opgedane ervaringen in onder meer het MBO.

75. Bij eventuele invoering van het lump-sumsysteem moet grote zorgvuldigheid worden betracht. Met name moet worden voldaan aan de randvoorwaarden dat het bekostigingsstelsel rekening houdt met het bestaansrecht van kleinere scholen en met de leeftijdsopbouw van het personeel.

Onderwijs in het algemeen

76. Mede met het oog op het Europese eenheidsstreven, moet in het onderwijs meer aandacht worden besteed aan die zaken die de geheel eigen en unieke plaats van Nederland in Europa en de wereld onderstrepen. Het vak vaderlandse geschiedenis is daarom onmisbaar in het onderwijs.

77. De Nederlandse cultuur en samenleving is in belangrijke mate gestempeld door het (protestantse) christendom. Als zodanig mag deze cultuur dan ook niet met andere op één lijn worden gesteld.

78. De regionalisering in het onderwijs mag niet belemmerend werken voor het functioneren van landelijke diensten naar richting.

79. Het onderwijs staat of valt met de man of vrouw voor de klas. Er moet daarom ruim worden geïnvesteerd in de kwaliteit en de salarispositie van de leerkrachten.

80. Voor de schoolleiders zijn speciale opleidingen aan te bevelen, maar aanvullend op (de opleiding tot) de primaire onderwijstaak. Ook voor de schoolbesturen zijn extra faciliteiten gewenst ten behoeve van een volwaardige taakuitoefening.

Primair onderwijs

81. De samenwerking tussen het basisonderwijs en het speciaal onderwijs in het kader van 'Weer samen naar school' is er op gericht, kinderen zo lang mogelijk op de gewone basisschool te laten functioneren en zo mogelijk naar de basisschool terug te leiden. Daarom is zorgverbreding in het basisonderwijs een eerste vereiste. In elke regio zal wel een zelfstandige lom- en/of mlk-school moeten blijven bestaan.

Voortgezet onderwijs

82. Het onderwijs moet de leerlingen de basiskennis bijbrengen die nodig is om in de maatschappij aan de slag te kunnen gaan. In dat verband zijn er maatregelen nodig om voortijdige uitval te voorkomen en tegen te gaan.

83. De basisvorming moet zodanig zijn ingericht dat de meer praktisch ingestelde leerlingen aan hun trekken komen. Voor deze leerlingen moet een verantwoorde combinatie van kennisvakken en beroepsvoorbereidende vakken mogelijk zijn, zo nodig ook een speciaal doorstroomprogramma. Dit geldt met name voor de zogenaamde i-leerlingen in het voorbereidend beroepsonderwijs (leerlingen die individuele begeleiding nodig hebben).

84. Binnen de basisvorming dient naast het verplichte curriculum ruimte te blijven voor door de school te kiezen vakken.

85. Het beroepsonderwijs dient aantrekkelijker te worden gemaakt. Dit kan onder meer door al vanaf het voorbereidend beroepsonderwijs meer gelegenheid te geven tot de combinatie van leren en werken (stage, 'dualisering').

86. De structuur van het voortgezet onderwijs moet zodanig

worden ingericht dat er duidelijke toeleidingswegen ontstaan naar het (middelbaar) beroepsonderwijs (inclusief het zgn. leerlingwezen), respectievelijk het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Vanaf de eerste fase leidt dat tot hoofdzakelijk drie opleidingswegen, namelijk vwo-wo, havo-hbo en avo/vbo-(m)bo. Omwegen moeten worden voorkomen. De aansluiting vwo-wo en havo-hbo moet worden verbeterd door het ontwikkelen van twee, maximaal vier doorstroom-profielen.

87. Het vormingswerk dient onderdeel te blijven van de tweede fase van het voortgezet onderwijs en wel als mogelijkheid tot opvang van voortijdig uitgevallen leerlingen. Het vormingswerk dat niet kan of wil aansluiten bij (K)MBO en/of leerlingwezen, moet zelfstandig kunnen blijven.

Volwasseneneducatie

88. De schaalvergroting die wordt beoogd met de vorming van regionale opleidingencentra (ROC's) mag niet tot gevolg hebben dat het christelijke beroeps- en volwassenenonderwijs zal gaan verdwijnen. Met name identiteitsgebonden mbo-scholen moeten zich volwaardig kunnen blijven ontwikkelen.

Hoger en wetenschappelijk onderwijs

89. Onderwijs en onderzoek aan universiteiten en hogescholen moet bijbels genormeerd zijn. Ethische bezinning op wat er aan de diverse instellingen gebeurt, is noodzakelijk. (Zie ook de paragrafen Volksgezondheid en Landbouw.)

90. Financiering van het hoger onderwijs zal meer afhankelijk dienen te worden gemaakt van de kwaliteit van het onderwijs. Een kritische beoordeling door onder meer visitatie-commissies zal daarbij een belangrijk criterium dienen te zijn.

91. De studieduur hoeft niet voor alle studierichtingen gelijk te zijn. Voor technische studies en voor de studie medicijnen moet de studieduur verlengd worden tot vijf jaar. Het stelsel van studiefinanciering moet daaraan aangepast worden.

Studiefinanciering

92. Bij de inrichting van het stelsel van studiefinanciering heeft de gelijke toegankelijkheid van het onderwijs voor iedereen voorrang boven het streven naar ouder-onafhankelijkheid. Wel is een scherpere selectie 'aan de poort' op basis van capaciteiten wenselijk.

93. Het niveau en de duur van de basisbeurs moet niet verder worden verminderd. Wel moet de studiefinanciering verder afhankelijk worden gemaakt van de studieresultaten van de

studenten ('tempo-beurs', richting 50 procentnorm). Studenten die binnen de gestelde studieduur afstuderen, dienen beloond te worden in de vorm van kwijtschelding van een deel van de studieschuld.

94. In het stelsel van studiefinanciering moet met het oog op de kostenbeheersing het thuis blijven wonen gestimuleerd worden. Slechts als het noodzakelijk is vanwege de lange reisduur, mag een uitwonendenbeurs worden verstrekt.

95. In het stelsel tegemoetkoming studiekosten moet rekening worden gehouden met het aantal kinderen dat binnen een gezin een opleiding volgt. Vereenvoudiging van dat stelsel mag er niet toe leiden dat de gezinnen met meerdere kinderen er onevenredig op achteruit gaan.

VOLKSGEZONDHEID

96. Als ergens blijkt hoezeer mensen afhankelijk zijn van God, dan is het wel in zaken van gezondheid en ziekte, rond vragen van leven of dood. Juist op dit terrein wordt de moderne mens geplaatst voor indringende vraagstukken. De mogelijkheden der techniek lijken onbegrensd. De regering staat voor de zware opgave ook hier aan te geven waar de grenzen liggen. Dat is vaak moeilijk, maar ook weer minder moeilijk dan het lijkt als zij zich laat leiden door de vaste en heilzame normen die Gods Woord biedt.

Euthanasie en levensbeëindiging (Zie ook § Justitie)

97. Het is een hoogst ernstige misvatting euthanasie, hulp bij zelfmoord of levensbeëindigend handelen te rekenen tot 'normaal medisch handelen'. In al deze gevallen wordt gehandeld in strijd met het: 'Gij zult niet doodslaan'. Medici zouden de eed van Hippocrates (weer) als uitgangspunt moeten nemen.

98. De overheid kan een belangrijke en wezenlijke bijdrage leveren aan het overbodig maken van de vraag om euthanasie door

- een optimale pijnbestrijding te bevorderen;
- ruimte te scheppen voor een goede stervensbegeleiding;
- de palliatieve (dat is: pijnverzachtende) geneeskunde te erkennen als specialisme;
- te werken aan adequate terminale thuiszorg;
- initiatieven om 'hospices' in te stellen te ondersteunen.

Abortus

99. De Wet afbreking zwangerschap moet onmiddellijk worden ingetrokken. Alleen als het leven van de moeder in gevaar is,

is abortus provocatus toelaatbaar. Ook moet de huidige wijze van financiering van abortus ongedaan worden gemaakt. Zolang de 'Abortuswet' niet is ingetrokken, dient nauwlettend toegezien te worden op de naleving van de daarin ingebouwde voorwaarden.

Kunstmatige bevruchting

100. Alle vormen van kunstmatige bevruchting buiten het huwelijk moeten worden afgewezen. Nu er nog wel gewerkt wordt met kunstmatige bevruchtingsmethoden, moet bij wet geregeld worden dat het kind er recht op heeft de identiteit van zijn biologische vader te kennen.

101. In vitro-fertilisatie ('reageerbuisbevruchting') in een relatie anders dan het huwelijk en waarbij de handeling zich niet beperkt tot één embryo, is afkeurenswaardig.

Medische ethiek

102. Op het gebied van de orgaantransplantatie kan er alsmaar meer. Niet alle dilemma's die daarvan het gevolg zijn, kunnen eenvoudig worden opgelost. Commercialisering van orgaandonatie dient verboden te worden. Hoe dan ook, orgaandonatie mag alleen plaatsvinden als de donor daar uitdrukkelijk mee heeft ingestemd.

103. De Wet op de medische experimenten moet zo spoedig als ook maar enigszins mogelijk is van kracht worden. Het verbruik van embryo's en foetussen voor onderzoek moet worden verboden.

104. Prenataal onderzoek mag alleen geschieden als de mogelijke resultaten van belang zijn voor het kind of de begeleiding van de zwangerschap.

105. Er moeten wettelijke regels komen terzake van de opslag en toegankelijkheid van genetische gegevens. Dat is van belang voor het beschermen van de privacy en ook om te voorkomen dat er in de toekomst op genetische gronden wordt geselecteerd.

Kosten gezondheidszorg

106. Helaas moet geconstateerd worden dat er van de beheersing van de kosten van de gezondheidszorg nog veel te weinig terecht is gekomen. Toch is het terugdringen van die kosten hard nodig, omdat het gevaar dreigt dat de volksgezondheid onbetaalbaar wordt.

107. In het stelsel van ziektekosten zal meer accent moeten worden gelegd op ieders eigen verantwoordelijkheid. Dat kan o.a. door het aandeel van de eigen bijdragen te vergroten. Daarbij moet er wel voor opgepast worden dat de (financiële)

toegankelijkheid van de zorg niet in de knel komt.

108. Als het gaat over de financiering van de gezondheidszorg geldt verder dat

- gemoedsbezwaren moeten blijven worden erkend;
- de gemoedsbezwaarden niet in een nadeliger positie mogen komen te verkeren dan zij die geen gemoedsbezwaren hebben;
- zaken als abortus provocatus, kunstmatige bevruchting, voorbehoedsmiddelen en cosmetische chirurgie niet in aanmerking mogen komen voor vergoeding.

Alternatieve geneeswijzen

109. Die alternatieve geneeswijzen waarvan is aangetoond dat ze heilzaam en bovendien principieel en inhoudelijk verantwoord zijn, moeten niet anders worden behandeld dan de 'reguliere' methoden.

Aids

110. Aids kan menselijkerwijs het best worden voorkomen door trouw binnen het huwelijk. In de overheidsvoorlichting dient dat duidelijk te worden gemaakt. De overheid die deze waarheid haar burgers niet onder ogen wil brengen, maakt zich medeschuldig aan de verspreiding van deze dodelijke ziekte.

111. Als er een verplichte HIV-test wordt overwogen, moeten er eerst duidelijke criteria voor de toepassing ervan worden opgesteld.

Patiëntenrechten

112. Wetgeving om patiëntenrechten te waarborgen moet zo snel mogelijk worden voltooid. Voor patiënten en cliënten moet er tenminste sprake zijn van een klachtrecht en informatierecht.

Verslaving

113. Steeds meer mensen raken verslaafd. Verslaafd aan drugs, aan alcohol, tabak, medicijnen, gokken en telefoneren. De aanpak hiervan kan niet anders dan radicaal zijn. Dat is in het belang van de verslaafden zelf en in het belang van hun omgeving. Om te voorkomen dat het van kwaad tot erger gaat, zijn de volgende maatregelen nodig:

- gerichte voorlichting onder jongeren over de schadelijke gevolgen van verslaving;
- een consequente uitvoering van de Tabakswet waar het gaat om rookvrije ruimten in openbare gebouwen;
- een verbod op reclame voor alcohol en tabak;
- het mogelijk maken van verplicht afkicken;
- afschaffing van de zogeheten 06-amusementsnummers;

- het verbieden, of in ieder geval zoveel mogelijk terugdringen van kansspelen en gokautomaten (afschaffen van de Staatsloterij).

CULTUUR

114. Kunst- en cultuuruitingen moeten de toets der bijbelse kritiek kunnen doorstaan. De taak van de overheid is het ook hier recht te doen aan haar taak als dienaar van God. Dat wil in dit verband zeggen het creatieve, opbouwende stimuleren en het negatieve, afbrekende tegenstaan.

Monumentenzorg

115. Juist in deze dynamische tijd is het van groot belang zorg te dragen voor het behoud van typerende uitingen van onze nationale cultuur en geschiedenis. Hierbij is te denken aan bepaalde gebouwen (molens, boerderijen) en voorwerpen, maar ook aan het zogenaamde industriële erfgoed. Speciale aandacht moet worden geschonken aan (de restauratie van) kerkgebouwen.

116. Gelet op de financiële zorgen, kunnen niet alle monumenten bewaard worden. Beter is het minder zaken goed te bewaren, dan meerdere half. De selectie van te restaureren objecten dient op landelijk niveau en planmatig te worden aangepakt.

117. De financiering van de monumentenzorg dient te geschieden uit speciaal daarvoor opgezette fondsen. Ook goede fiscale regelingen kunnen een bijdrage leveren aan de monumentenzorg. (Zie ook Volkshuisvesting.)

118. Het in gang gezette proces van verzelfstandiging van de Rijksmusea moet de slagvaardigheid verbeteren. Dit mag echter niet ten koste gaan van de diversiteit en toegankelijkheid van de musea.

Taal en cultuur

119. Nederland dient zich in internationaal verband meer in te zetten voor de Nederlandse taal en cultuur. In het onderwijs, óók op universiteiten, blijft het Nederlands de voertaal.

120. Cultuuruitingen die zedenkwetsend of godslasterlijk zijn moeten, waar mogelijk, worden tegengegaan. In geen geval mogen die uitingen door de overheid niet worden gesubsidieerd of op een andere manier ondersteund.

121. Openbare bibliotheken dienen niet mee te werken aan het uitlenen en verspreiden van boeken en andere informatie die in strijd is met bijbelse normen en waarden.

Media

122. Veel radio- en televisieuitzendingen kunnen de toets der bijbelse kritiek niet doorstaan. Via wetgeving dient een halt toegeroepen te worden aan die uitzendingen die gewelddadig, vunzig, kwetsend of zelfs godslasterlijk zijn.

123. In plaats van nog gedeeltelijk te steunen op overheidsgeld, moet de financiering van het omroepbestel een gezamenlijke verantwoordelijkheid zijn van aanbieders en afnemers van voorzieningen.

124. Op het huidige publieke bestel is veel kritiek uit te oefenen. Dat geldt nog veel meer voor de commerciële omroep. De SGP wijst iedere (verdere) commercialisering van en in de omroep af.

Filmkeuring

125. De filmkeuring moet niet afgeschaft, maar veeleer aangescherpt worden. Ook videobanden dienen aan een strenge keuring te worden onderworpen. Video's met geweld en porno dienen verboden te worden.

WELZIJN

126. Steeds meer mensen zijn aangewezen op de zorg van anderen. Alleen als die zorg is ingebed in christelijke naastenliefde, kan deze tot haar recht komen, omdat deze zorg verder reikt dan het hier en nu. Waarlijk christelijke hulpverlening is namelijk ook dienstbaar aan het geestelijk welbevinden van hen die op hulp zijn aangewezen.

127. In de maatschappelijke dienstverlening dient uitgegaan te worden van de grote waarde die toegekend kan worden aan hulp die is gebaseerd op levensbeschouwelijke, lees: christelijke principes. Daarom moeten landelijk werkzame instellingen ten volle de ruimte te krijgen om hun werk te verrichten.

128. Wetgeving mag geen afbreuk doen aan de bevoegdheden van besturen van gesubsidieerde levensbeschouwelijke instellingen.

129. De overheid moet de groei van het aantal dak- en thuislozen, waaronder zwerfjongeren, tegengaan. Zij dienen zoveel als mogelijk opgevangen te worden om daarna weer in de samenleving te kunnen functioneren.

Ouderen

130. Nederland vergrijst. In deze jachtige tijd dreigt levensgroot het gevaar dat de oudere mens aan de kant wordt

geschoven en zo in de knel komt. De Bijbel spreekt echter een andere taal over degenen die al op leeftijd zijn mogen komen. Daarom dienen ouderen een volwaardige plaats in onze samenleving te kunnen blijven innemen.

131. Waar nodig moet er voldoende begeleiding (mantelzorg) zijn voor diegenen die op zichzelf willen blijven wonen. Mede met het oog hierop, moet het vrijwilligerswerk worden gestimuleerd.

132. Uitgangspunt van het overheidsbeleid moet zijn dat de ouder wordende mens in staat wordt gesteld om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen. Bij de financiering van de bejaardenoorden moet een onderscheid worden gemaakt tussen de kosten voor huisvesting en de kosten voor verzorging. Bewoners moeten in aanmerking kunnen komen voor individuele huursubsidie.

133. Na alle reeds doorgevoerde bezuinigingen op de ouderenzorg zijn verdere bezuinigingen, gezien het tekort aan bedden en de veel te hoge werkdruk in de bejaardenoorden, ontoelaatbaar. In tegendeel, eerder moet gedacht worden aan een extra inspanning om de kwaliteit van deze zorg te behouden.

134. Er moeten nieuwe vormen van kleinschalige voorzieningen voor ouderen worden ontwikkeld. Uitgangspunt daarbij moet zijn de pensioingedachte.

135. Aktieve deelneming van ouderen aan het maatschappelijk verkeer dient te worden bevorderd door vormen van flexibele pensionering en het in het algemeen tegengaan van wat is gaan heten leeftijdsdiscriminatie.

Gehandicapten

136. De overheid is het schild der zwakken. Daarom rust op haar de plicht om de verpleging en verzorging te waarborgen van een kwetsbare groep als die van de lichamelijk en/of geestelijk gehandicapten. Dat is trouwens ook een kwestie van medeleven vanuit de gehele samenleving.

137. Allerlei voorzieningen voor niet-gehandicapten dienen ook voor gehandicapten toegankelijk, bereikbaar en betaalbaar te zijn. Dat geldt met name voor de openbare voorzieningen en het openbaar vervoer.

138. Ten behoeve van mensen met een verstandelijke handicap zijn gerichte maatregelen noodzakelijk om

- de problematiek van de lange wachtlijsten terug te dringen;
- ernstige gedragsstoornissen bij zwakzinnigen te kunnen

bestrijden;
- zinvolle tijdsbesteding voor bewoners van inrichtingen mogelijk te maken.

Jeugd- en jongerenwerk

139. Er dient voluit ruimte te zijn en te blijven voor het identiteitsgebonden jongerenwerk.

Recreatie en sport

140. Sport en spel ontaarden niet zelden in massale verdwazing en ongezond vermaak. Grootscheepse evenementen plegen helaas gepaard te gaan met schadelijke nevenverschijnselen. De overheid moet deze trends ontmoedigen.

141. De Rijksoverheid heeft geen verantwoordelijkheid ten aanzien van de (financiële) ondersteuning van sport en al helemaal niet ten aanzien van de prof-sport.

142. Sport op zondag moet verboden worden.

143. De kosten die zijn verbonden aan grootschalige evenementen dienen voor rekening te komen van de deelnemers daaraan en eventuele andere belanghebbenden, maar kunnen niet worden verhaald op de overheid.

144. In deze jachtige tijd zijn bereikbare voorzieningen nodig ten behoeve van ontspanning en rust. De overheid heeft een taak t.a.v. de planning van deze voorzieningen, zo mogelijk vlak bij of in de verstedelijkte gebieden. Overmatige druk op kwetsbare gebieden moet worden voorkomen. Overlast van welke aard ook, voor de plaatselijke bevolking moet worden tegengegaan. Het op verantwoorde wijze openstellen van natuur- en landschapsdelen dient te worden bevorderd.

145. Er dient krachtig stelling te worden genomen tegen alle vormen van naaktrecreatie en ander aanstootgevend gedrag en tegen de verstoring van de zondagsrust.

Hoofdstuk 3

146. In Nederland wonen en leven ruim vijftien miljoen mensen. Dat stelt hoge eisen aan de Nederlandse samenleving. Daarbij staat de overheid voortdurend voor de opgave de wensen en verlangens van al die vijftien miljoen Nederlanders, waar mogelijk, in te willigen en met elkaar te verzoenen. Dat lukt maar zeer ten dele. Wil de overheid een richtsnoer hebben bij de keuzes die zij dagelijks moet doen, dan doet zij er goed aan zich te laten leiden door de bijbelse opdracht de aarde te bouwen en te bewaren. Dan zullen er ongetwijfeld pijnlijke keuzes moeten worden gemaakt, maar alleen op die manier krijgt het beleid vastheid en biedt het zekerheid aan alle betrokkenen.

MILIEU

147. Er is hoog ingezet op het onderwerp milieu. Dat was en is terecht, want Gods schepping lijdt meer en meer onder de hebzucht en het egoïsme van de mens. Als rentmeester mag de mens de schepping wel gebruiken, maar niet misbruiken. Ook hier dient de ongebondenheid der mensen beteugeld te worden. Dat kan de overheid echter niet alleen. Alle betrokkenen dienen op hun verantwoordelijkheid aangesproken te worden. Van allen zal, naar de mate van ieders mogelijkheden, een bijdrage mogen en moeten worden verwacht.

148. De milieu-inspanning moet de komende jaren gericht blijven op de dringend noodzakelijk trendbreuk in het nog altijd milieu-onvriendelijke gedrag van producenten en consumenten.

149. De vervuiling van water, lucht en bodem speelt wereldwijd. Alleen al daarom kan een Nederlands milieubeleid niet los worden gezien van wat andere landen (zouden moeten) doen. Nederland moet op dit terrein dan ook zoveel mogelijk samenwerken met andere staten.

Wetgeving en handhaving

150. Het is niet effectief de al geformuleerde doelstellingen in de diverse milieuplannen telkens verder aan te scherpen. Eerste zorg is nu de reeds gekozen doelstellingen te verwezenlijken. Daartoe moeten extra inspanningen worden geleverd op het vlak van de uitvoering en handhaving van de gemaakte afspraken.

151. Handhaving van de milieuwetgeving en stroomlijning van de organisaties en instanties die hiermee belast zijn, dient prioriteit te krijgen.

152. De diverse doelgroepen van het milieubeleid dienen zo veel mogelijk vrijheid te hebben om zelf te bepalen hoe zij willen voldoen aan de door de overheid gestelde milieunormen. Daarom moet aan 'doelvoorschriften' de voorkeur worden gegeven boven 'middelenvoorschriften'.

Financiering

153. Door de lastendruk te verschuiven van de factor arbeid naar grondstoffen en energie, dient een zuinig en verantwoord gebruik te worden gestimuleerd en wordt de druk op het milieu verminderd. Daarnaast moet de grondslag van de milieuverbruiksbelastingen verder worden verbreed.

154. Bij de milieuheffingen dient meer het accent gelegd te worden op heffingen met een regulerend karakter.

Thema's

155. De uitstoot van broeikasgassen dient teruggedrongen te worden. Daarom moet er hard gewerkt worden aan een plan waarin alle betrokken landen zich verplichten een bijdrage te leveren aan energiebesparing. Op zo kort mogelijke termijn moet er een internationaal verbod komen op de produktie van stoffen die de ozonlaag aantasten.

156. Er moet gewerkt worden aan een brede Europese aanpak (inclusief Oost-Europa) van de verzuring. Op regionaal niveau dient er ter bescherming van kwetsbare natuurwaarden een aanvullend beleid te worden gevoerd.

157. Mestproblematiek: zie de paragraaf landbouw.

158. Voor alle zogeheten milieugevaarlijke stoffen moeten er binnenkort plannen worden ontwikkeld om de verspreiding van die stoffen terug te dringen.

159. Het in gang gezette beleid t.a.v. de verwijdering van afvalstoffen dient met kracht uitgevoerd te worden. Voor al die produkten die in de afvalfase problemen opleveren, moet de invoering van statiegeld worden overwogen. Voor een - voorshands - beperkt aantal afvalstoffen moet hergebruik verplicht worden gesteld.

160. Om de verdroging een halt toe te roepen, dient er een actieprogramma opgesteld te worden.

Internationaal milieubeleid

161. De Nederlandse regering moet de uitvoering van 'Agenda 21' bevorderen en financieel een evenredig deel van de kosten

daarvan voor haar rekening nemen.

162. Nederland moet zich actief inzetten voor het naleven van de afspraken die zijn gemaakt om het tropisch regenwoud te redden. Zo mogelijk mogen de afspraken worden aangescherpt. Door in ons land bos aan te planten moet ook Nederland bijdragen aan de vergroting van het bosareaal in de wereld.

VOLKSHUISVESTING

163. Het beleid van de overheid inzake de volkshuisvesting moet er eerst en vooral op zijn gericht ervoor zorg te dragen dat de woningvoorraad in Nederland evenwichtig wordt verdeeld.

De regering dient wat betreft het aantal nieuw te bouwen woningen uit te gaan van realistische ramingen ten aanzien van de te verwachten immigratie en vergrijzing.

164. Om de doorstroming te realiseren kan gedacht worden aan maatregelen als

- de bevordering van de bouw van duurdere koopwoningen in de steden;
- het mogelijk maken van tijdelijke huurovereenkomsten, inclusief een financiële prikkel (doorstromingsheffing);
- afschaffing van de overdrachtsbelasting.

165. In hun plannen dienen de gemeenten te zorgen voor een toereikend aanbod van woningen voor grote(re) gezinnen.

166. De bouw van energiezuinige en onderhoudsarme woningen dient te worden gestimuleerd.

167. Er dient meer aandacht te worden besteed aan de sociale veiligheid in woonwijken.

Huurbeleid

168. De vaststelling van de huren is, binnen door de overheid te bepalen grenzen, een zaak van huurder en verhuurder.

169. In beginsel moet gestreefd worden naar een kostendekkende huur. Dat betekent dat we voorlopig niet kunnen zonder de individuele huursubsidie. Om te voorkomen dat de gelden die hieraan besteed moeten worden de pan uitrijzen, moet er een doelmatig en effectief toewijzingsbeleid worden gevoerd.

170. Het toewijzingsbeleid van woningen dient te zijn gebaseerd op de bijbelse normen aangaande huwelijk en gezin.

Stads- en dorpsvernieuwing

171. De stads- en dorpsvernieuwing staat nooit stil en kan ook

nooit stilstaan. Ook het Rijk draagt hiervoor een (financiële) medeverantwoordelijkheid door middel van het Stadsvernieuwingsfonds.

172. Halverwege de volgende kabinetsperiode moet het beleid in haar geheel worden herijkt om na te kunnen gaan in hoeverre de gemeenten de hun toegeschoven taken op dit terrein aankunnen. Reeds nu moet de 'voeding' van het Stadsvernieuwingsfonds worden verbreed.

RUIMTELIJKE ORDENING

173. In de komende jaren komt het erop aan de hoofdlijnen van het in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra uitgezette beleid uit te werken. Op een aantal onderdelen is het echter noodzakelijk het beleid bij te stellen. Een belangrijke rol is in dit verband weggelegd voor de gemeenten en de provincies.

174. Het ruimtelijk beleid mag niet eenzijdig gericht zijn op het versterken van de positie van de Randstad. Daarmee wordt de andere gebieden onrecht aangedaan. Doel van het beleid moet zijn het zorgen voor een goede leef- en werkomgeving in heel Nederland.

175. Er dient voldoende afstemming te zijn tussen de ruimtelijke planning en het beleid dat wordt gevoerd ten aanzien van natuurbeheer, verkeer en vervoer en het milieu. Dat komt tot uitdrukking in een evenwichtig lokatiebeleid.

Landelijke gebieden

176. Twee elementen moeten centraal staan in het beleid voor de landelijke gebieden. Dat zijn enerzijds de leefbaarheid en de bereikbaarheid, en anderzijds het behoud van landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden.

177. De leefbaarheid op het platteland kan alleen gewaarborgd zijn als er zorg wordt gedragen voor voldoende werkgelegenheid en voorzieningen. De overheid heeft hierbij een stimulerende rol.

178. Het bouwbeleid moet ruimte bieden voor de opvang van de groei van de plaatselijke bevolking.

Groene Hart van Holland

179. Om het Groene Hart van Holland groen te houden, moet er een stringent bouwbeleid gevoerd worden. Dat beleid mag echter niet zodanig zijn dat de opvang van de plaatselijke bevolking in het gedrang komt. Het Groene Hart mag dus niet 'op slot', maar moet kunnen blijven kloppen.

180. Verdere doorsnijding van het Groene Hart door (nieuwe) spoor- en wegverbindingen mag niet plaatshebben.

VERKEER EN VERVOER

Mobiliteit en infrastructuur

181. In de komende periode zal het beleid onverminderd gericht moeten zijn op een afremming van de automobiliteit. Met name voor het woon-werkverkeer zal voortvarend en met kracht moeten worden gewerkt aan het overstappen van de forensen van de auto op trein, bus en fiets.

182. Om de mobiliteit verder terug te dringen moet

- wonen en werken dicht bij elkaar worden gebracht;
- er in de steden een stringent parkeerbeleid worden gevoerd;
- het gebruik van de fiets worden gestimuleerd;
- carpooling en gecombineerd bedrijfsvervoer worden bevorderd.

183. Het Rijk moet zeer terughoudend zijn met de aanleg van nieuwe auto(snel)wegen.

184. Het niveau van de investeringen dient structureel te worden verhoogd. Daarbij dient ook aandacht te worden gegeven aan het inhalen van de achterstanden m.b.t. de aanleg en het onderhoud van vaarwegen.

185. De aanleg van de noodzakelijke infrastructuur, is een kerntaak van de overheid. Daarom moet private financiering in elk geval kritisch worden beoordeeld. Een bijkomend nadeel is dat private financiering duurder is.

186. Bij de aanleg van nieuwe infrastructuur dient meer aandacht besteed te worden aan de zogenaamde innovatieve uitvoeringsmethodieken, als bijvoorbeeld ondergrondse aanleg (tunnels) en V-poldersysteem. Op die manier kan aan de belangen van landbouw, milieu, natuur en landschap beter recht worden gedaan. De aanleg van de Betuweroute dient te worden heroverwogen. Als deze toch wordt aangelegd, moet alsnog zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van bovengenoemde technieken.

187. Wil het personenvervoer per spoor goed van de grond kunnen komen, dan moeten de belangrijkste projecten uit het toekomstplan van de Nederlandse Spoorwegen (RAIL 21) spoedig gerealiseerd worden.

188. Het is wenselijk dat Nederland aansluiting krijgt op het Europese net van hoge snelheidslijnen. Daarbij dient zoveel mogelijk gestreefd te worden naar bundeling met de bestaande

infrastructuur. Voor het tracé ten noorden van Rotterdam kan gebruik worden gemaakt van de bestaande spoorlijnen. Deze moeten daartoe worden aangepast.

189. Het stads- en streekvervoer moet een impuls krijgen. Met name moet aandacht worden besteed aan een beperkter, maar kwalitatief beter en samenhangend net van verbindingen.

190. In Europees verband dient gestreefd te worden naar een verhoging van de brandstofaccijns. Dit kan door verlaging van de motorrijtuigenbelasting onder gelijktijdige variabilisatie van de autokosten.

191. De invoering van een technisch haalbaar systeem van rekening-rijden is slechts dan wenselijk, indien is aangetoond dat dit een wezenlijke bijdrage levert aan de afremming van het autogebruik. Zo'n systeem dient fraudebestendig te zijn.

Verkeersveiligheid

192. De verkeersveiligheid moet verder worden bevorderd. Alle inspanningen moeten gericht zijn op de realisering van de doelstelling om het aantal verkeersslachtoffers in het jaar 2000 met 25% te hebben verminderd.

193. In het belang van zowel de verkeersveiligheid als de energiebesparing, moet de maximumsnelheid op autosnelwegen worden verlaagd van 120 naar 100 kilometer per uur. Een deugdelijke controle dient te zijn gewaarborgd. Daarbij dient meer prioriteit te worden geschonken aan de controle op die wegen waar niet harder mag worden gereden dan 80 km/u.

194. Het gebruik van alcohol in het verkeer moet veel strenger worden bestraft. Te denken is aan inbeslagneming van zowel het rijbewijs als het voertuig.

Goederenvervoer

195. Filevorming en de uitstoot van schadelijke stoffen door de onverwacht hoge groei van het vrachtverkeer over de weg, maken het noodzakelijk dat er nog meer goederenvervoer per spoor of over het water moet gaan plaatsvinden. Uiteraard moet daarbij vermeden worden dat er oneerlijke concurrentie ontstaat.

196. De overheid dient de binnenvaart als milieuvriendelijk transportmiddel met kracht te bevorderen. De overheid dient de randvoorwaarden aan te geven voor een proces van verdere commercialisering van de binnenvaart.

197. Het overheidsbeleid ten aanzien van de zeescheepvaart en

de kustvaart moet erop gericht zijn Nederland een kwalitatief hoogwaardige maritieme sector te doen behouden. Zolang dit in verband met de internationale concurrentie noodzakelijk is, kunnen investeringssubsidies en fiscale bijdragen van de kant van de overheid niet worden gemist.

Waterstaat

198. Mede met het oog op de verwachte rijzing van de zeespiegel dient de kustverdediging zo effectief mogelijk aangepakt te worden. Het beste middel daartoe is een zeewaartse strategie.

199. Het programma voor de versterking van de rivierdijken dient zonder vertraging te worden uitgevoerd. De meest bedreigde plaatsen moeten nog in de komende kabinetsperiode op een vanuit het oogpunt van veiligheid aanvaardbare hoogte worden gebracht. Een en ander met inachtneming van de belangen van natuur en landschap, op basis van de rapportage van de commissie-Boertien.

200. De oprichting van 'all-in waterschappen' verdient aanbeveling, mits de daarmee gepaard gaande schaalvergroting niet zover gaat, dat daardoor de nauwe betrokkenheid tussen het bestuur en de bestuurden verloren gaat.

201. Water van een goede kwaliteit is een schaars goed. Daarom moet het beleid met betrekking tot de drinkwatervoorziening gericht zijn op zuinigheid en zorgvuldigheid.

202. Hoge prioriteit dient te worden toegekend aan een spoedige afronding van het internationale overleg, met name met België, over grensoverschrijdende watervervuiling (Maas, Schelde).

203. De regering moet extra (investerings)impulsen geven aan de bestrijding van de verontreiniging van waterbodems en aan de vernieuwing van rioleringen.

Hoofdstuk 4

204. De taak van de overheid op het terrein van de verwerving en verdeling van geld en goed, is tweeledig. Enerzijds zal zij ruimte moeten geven aan het particulier initiatief, opdat een ieder aan de slag kan met de hem geschonken gaven en talenten. Aan de andere kant zal zij zich dienen op te stellen als een schild voor de zwakken, dus voor al diegenen die om wat voor reden dan ook aan de kant zijn komen te staan. En ook hier moet de overheid er zorg voor dragen dat de uit egoïsme en winstbejag voortkomende ongebondenheid der mensen aan banden wordt gelegd.

ECONOMISCHE ZAKEN

205. Economische groei mag nooit doel op zichzelf zijn. Dat zou in strijd zijn met het bijbelse rentmeesterschap. Belangrijk is de inspanningen te richten op het tot stand brengen van een werkelijk duurzame economie, dat is een economie waarin niet alleen wordt gerekend met wat financieel en economisch gezond is, maar ook met wat voordelig is voor de leefomgeving en het milieu. Stapsgewijze moet de wegwerpeconomie worden omgevormd tot een reparatie-economie.

Economische ontwikkeling

206. De regering moet eraan werken dat het vestigingsklimaat voor bedrijven in Nederland wordt verbeterd.

207. Ondernemers moeten strenge milieumaatregelen niet zien als een bedreiging, maar eerder als een uitdaging. Daarom moet de produktie van duurzame produkten worden gestimuleerd en dient de produktie van overbodige en/of schadelijke produkten (o.a. wegwerpartikelen) tot een minimum te worden beperkt.

208. De arbeidsintensieve dienstverlening dient te vallen onder het lage tarief van de omzetbelasting. Dat is niet alleen voordelig voor de werkgelegenheid, maar ook goed voor het milieu.

Industrie

209. Onze nationale industrie heeft de laatste jaren harde klappen opgelopen (DAF, Hoogovens, Philips). Dat is mede het gevolg de verhevigde internationale concurrentie. Daarom moet de Nederlandse industrie zich meer nog dan nu het geval is gaan concentreren op activiteiten waarmee we goed kunnen concurreren met het buitenland. De regering dient dit proces zowel financieel als anderszins actief te ondersteunen.

210. Grote zorg blijft het behoud van een sterke industriële

basis voor de nationale economie. De vorming van clusters van vernieuwende industriële ondernemingen dient actief bevorderd te worden.

211. Op Europees niveau moeten er afspraken worden gemaakt om nationale steunmaatregelen ten behoeve van de eigen, nationale industrieën geleidelijk aan te beëindigen, of tenminste te harmoniseren.

Technologie

212. De ontwikkeling van zogenaamde 'speerpunttechnologieën' moet worden gestimuleerd. Te denken is aan het onderzoek naar nieuwe materialen, informatica, medische en biotechnologie. Alvorens toestemming te verlenen voor onderzoek, moet de regering advies inwinnen van een permanente commissie die de maatschappelijke en ethische consequenties van het onderzoek heeft beoordeeld. De regering dient een positief of negatief besluit te baseren op duidelijke bijbelse normen.

213. Technologische innovatie dient te staan in het teken van duurzaamheid.

214. De regering dient te bevorderen dat Nederlandse bedrijven, met name uit het midden- en kleinbedrijf, meer meedoen aan internationale technologieprogramma's.

Energie

215. De regering moet de verdere ontwikkeling en toepassing van duurzame energiebronnen (zon, wind, water) stimuleren. De mogelijkheden die biogas en vuilverbranding bieden dienen nog meer te worden benut dan nu het geval is.

216. Bij zowel de opsporing als winning van (nieuwe) olie- en gasvoorraden moeten strenge milieunormen worden toegepast.

217. Er kan nog veel meer gedaan worden aan energiebesparing. Financiële prikkels dienen daarbij een wezenlijke rol te spelen.

218. In Europees verband moet de regering streven naar de invoering van een regulerende energieheffing.

219. De tarieven voor energieleveranties aan grootverbruikers ('gigantenregeling') moeten internationaal concurrerend zijn.

Kernenergie

220. De bestaande kerncentrales (Dodewaard en Borsele) moeten open blijven, mede om de nucleaire know-how voor Nederland

vast te houden.

221. Tot uitbreiding van kernenergie mag pas dan worden besloten als er een adequate oplossing is gevonden voor het probleem van het nucleaire afval en het veiligheidsniveau van kerncentrales is verhoogd.

Midden- en kleinbedrijf

222. Het beleid voor de voor ons land zo belangrijke sector van het midden- en kleinbedrijf moet gericht zijn op het geven van optimale ruimte aan het zelfstandig ondernemerschap en de bescherming tegen oneerlijke concurrentie.

223. De administratieve lastendruk moet substantieel verlaagd worden.

224. In het arbeidsmarktbeleid moet nadrukkelijk rekening worden gehouden met de bijzondere positie van het midden- en kleinbedrijf.

Buitenlandse handel

225. Nederland moet zich blijven inzetten voor het slechten van alle concurrentievervalsende handelsbelemmeringen. In de besprekingen over de wereldhandel dient ook nadrukkelijk aandacht te worden besteed aan

- de milieu- en sociale aspecten van de internationale handel;
- de zwakke positie van de ontwikkelingslanden.

SOCIALE ZAKEN

226. De kosten van de sociale zekerheid drukken als een loden last op zowel de overheid als de burgers. De welvaartsstaat dreigt onbetaalbaar te worden. Versobering van het bestaande stelsel van sociale zekerheid is dan ook gewenst. De overheid heeft slechts de taak om een sociaal minimum te garanderen voor hen die wel willen, maar niet kunnen werken.

Gezin

227. Het gezin dient uitgangspunt te zijn van het stelsel van sociale zekerheid. Het kostwinnersbeginsel dient dan ook weer ingevoerd te worden. Ook op die manier kan een bijdrage worden geleverd aan het terugdringen van de overmatige kosten.

228. Mannen en vrouwen hebben een onderscheiden taak en plaats in de samenleving. Gehuwden hebben uiteraard verantwoordelijkheid voor elkaar, en als het huwelijk is gezegend met kinderen, een eerste verantwoordelijkheid in het gezin. De overheid dient zich verre te houden van een

beïnvloeden van de wijze waarop gehuwden de taken binnen het gezin verdelen. Vanouds is de man werkzaam buitenshuis en verzorgt de vrouw het huishouden. Zeker als de kinderen jong zijn, ligt de eerste roeping van de vrouw bij het dagelijks verzorgen van deze kinderen. Derhalve moet worden afgezien van maatregelen die de vrouw, in het kader van economische zelfstandigheid, uiteindelijk dwingen tot het verrichten van betaalde arbeid.

229. Kinderopvang is, bijzondere omstandigheden daargelaten, geen taak van de overheid, maar van de ouders. De regering moet daarvoor dan ook geen gelden beschikbaar stellen.

230. Bij sollicitatie-procedures moet positieve discriminatie van vrouwen achterwege blijven.

Kinderbijslag

231. De inkomenspositie van grote gezinnen met een middeninkomen blijft verhoudingsgewijs de laatste jaren sterk achter (zie ook paragraaf financiën, onder: draagkracht). Om deze positie te versterken wordt gedacht aan:

- een opnieuw introduceren van kinderbijslag voor studerende kinderen die ouder zijn dan 18 jaar, en
- het aanbieden van een OV-jaarkaart aan ouders, ten behoeve van kinderen die het voortgezet onderwijs bezoeken.

232. In de sfeer van de kinderbijslag wordt het zogenaamde woonlandbeginsel ingevoerd.

Uitkeringen

233. Ieder die buiten zijn schuld geen inkomen heeft, dient toch over voldoende financiële middelen te beschikken om in het onderhoud van zichzelf en, in het geval van kostwinnerschap, van zijn gezin te kunnen voorzien. Daartoe biedt de overheid een vangnet aan.

234. Er kan helaas geen automatische koppeling worden gelegd tussen de hoogte van de lonen en de hoogte van de uitkeringen. Naar aanleiding van de ontwikkelingen van prijzen enerzijds en de op zichzelf gerechtvaardigde wens van koopkrachtbehoud anderzijds, zal steeds een beleidsmatige afweging nodig zijn.

Gemoedsbezwaren

235. De regering dient gemoedsbezwaren tegen (elke vorm van) verzekering te blijven erkennen.

Sociale zekerheid

236. In de toekomst valt er niet te ontkomen aan drastische ingrepen in de sociale zekerheid. Naast het uitvoeren van het al in gang gezette volumebeleid, zal nu ook het financiële belang van sociale partners bij een goede uitvoering en bewaking van de sociale-zekerheidswetten moeten worden vergroot.

237. Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid moeten krachtig worden teruggedrongen. Bedrijven zijn verplicht om een bewust beleid te voeren ter voorkoming van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Ieder bedrijf dient daartoe aangesloten te zijn bij een arbo-dienst, wat niet uitsluit dat bedrijven ook intern hun verantwoordelijkheden gestalte moeten kunnen geven.

238. Bij de uitvoering van zowel de Ziektewet als de Wet op de arbeidsongeschiktheid, moet aan werkgevers en werknemers geleidelijk een grotere verantwoordelijkheid worden toegekend.
239. Bestaande WAO'ers dienen hun uitkering te behouden. Bij nieuwe WAO'ers dient de uitkering hoger te zijn naarmate de werknemer die arbeidsongeschikt raakt ouder is.

240. Misbruik en oneigenlijk gebruik van sociale voorzieningen dient strenger te worden aangepakt. Een goede afstemming tussen de administraties van de verzekeringsinstanties, de gemeenten en de vreemdelingendienst is daarvoor noodzakelijk.

241. De sancties op misbruik en oneigenlijk gebruik moeten worden verscherpt. 'Recidivisten' dienen hun uitkering te verliezen.

Bijstand

242. Gemeenten dienen in beleidsmatige en financiële zin een grotere verantwoordelijkheid te krijgen voor de uitvoering van de Algemene Bijstandswet, het vangnet in ons sociale stelsel. Fraude binnen de bijstand dient krachtig te worden bestreden. Daartoe moeten minder regels van bovenaf worden gegeven. Tegelijk moet worden erkend dat landelijke toekenningscriteria op hoofdpunten nodig blijven en daadwerkelijk moeten worden toegepast.

Arbeidsverhoudingen

243. Goede arbeidsverhoudingen zijn in het belang van zowel werkgevers als werknemers. Zij dienen zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid die zij jegens elkaar en ten opzichte van de samenleving als geheel hebben. Mede daarom worden stakingen afgewezen. Als onderling overleg niet tot het gewenste resultaat leidt, is bemiddeling de aangewezen weg om uit de problemen te komen.

244. In arbeidscontracten zullen gewetensbezwaren tegen het verrichten van handelingen die in strijd zijn met Gods Woord ten volle moeten worden erkend. Sollicitanten en werknemers die gewetensbezwaren hebben ten aanzien van bepaalde aspecten van hun werkzaamheden, mogen vanwege dat gewetensbezwaar niet worden geweerd c.q. ontslagen.

Werk

245. Het hebben van werk is van groot belang voor het welzijn van mensen. Zij hebben daardoor de mogelijkheid de hun gegeven talenten aan te wenden en te ontwikkelen en zelfstandig in hun levensonderhoud en dat van hun gezin te voorzien. Werkloosheid moet daarom met kracht bestreden worden. Daarom zal

- het begrip 'passende arbeid' verder moeten worden verruimd;
- voor langdurig werklozen gewerkt moeten worden aan een samenhangend pakket van maatregelen op het gebied van scholing en werkervaringsplaatsen;
- de doorstroming op de arbeidsmarkt moeten worden bevorderd door een definitieve oplossing van het probleem van de pensioenbreuk en een versoepeling van het ontslagrecht;
- er voor kostwinners een beleid van positieve discriminatie moeten worden gevoerd.

Collectieve sector en ambtenaren

246. De regering heeft ten opzichte van haar eigen personeel een eigen verantwoordelijkheid. De lonen in de collectieve sector kunnen dan ook niet zomaar gekoppeld worden aan de lonen in de marktsector. Wel moet ervoor worden opgepast dat de salarissen in de overheidssector zodanig uit de pas lopen dat de overheidssector daardoor op een te grote achterstand komt te staan.

247. De beloningsstructuur dient meer afgesteld te worden op de situatie op de arbeidsmarkt en op de geleverde prestaties.

248. In die sectoren waar de werkdruk het grootst is (te denken is aan de verpleging, verzorging en het onderwijs) moeten meer arbeidsplaatsen worden geschapen zodat de taken weer volledig en adequaat kunnen worden uitgevoerd.

FINANCIËN

249. De overheid moet haar financieel beheer zo inrichten, dat een optimale bijdrage wordt geleverd aan economisch herstel. Dat vergt versterking van de eigen verantwoordelijkheid van de burgers. De overheid moet zich daarbij echter wel bewust blijven van haar taak als 'schild voor de zwakken'.

Begrotingsbeheer

250. Verantwoord omgaan met het geld van de burger vereist dat

- a. de uitgaven en inkomsten zo worden genormeerd, dat deze per hoofd van de bevolking gelijk blijven;
- b. dat geld doelmatig en doeltreffend wordt beheerd;
- c. bestaande taken moeten worden heroverwogen om nieuwe taken te kunnen betalen;
- d. er een goede administratieve organisatie is die een tijdige en betrouwbare informatievoorziening waarborgt en interne controle mogelijk maakt.

251. Er wordt, zodra mogelijk, een afzonderlijke kapitaaldienst ingevoerd.

252. Beleidsvoornemens en (zeer) grote projecten waar heel veel overheidsgeld mee gemoeid is, moeten van tevoren door externe deskundigen of onderzoeksbureau's worden doorgerekend.

253. De zogeheten 'open einde-regelingen' moeten tot het hoogst noodzakelijke worden beperkt.

254. Onderzocht moet worden in hoeverre het profijtbeginsel van toepassing kan worden verklaard op bepaalde diensten die door de overheid worden verleend.

255. Op de overheidssubsidies moet een generieke korting worden toegepast van 1% per jaar. Dat levert in de periode 1994-1998 ongeveer 1 miljard op. Dit bedrag moet aangewend worden voor lastenverlichting voor burgers en bedrijven.

256. De overheid moet meer investeren. Om de achterstand in te lopen, moet er hiervoor een extra bedrag worden uitgetrokken van in totaal 1 miljard gulden bovenop de reeds aanvaarde bedragen uit de Voorjaarsnota 1993. Dat kan leiden tot meer werkgelegenheid en een verbreding van de basis voor de collectieve lasten. Extra aardgasbaten mogen niet meer gebruikt worden om consumptieve uitgaven mee te financieren.

Staatsschuld

257. Per 1 januari 1994 zal de overheidsschuld rond de 465 miljard gulden bedragen. De rentelasten worden voor 1994 geraamd op om en nabij de 30 miljard, terwijl voor aflossing ongeveer 32 miljard gulden nodig zal zijn. Deze harde cijfers onderstrepen de noodzaak dat het financieringstekort nog verder wordt verlaagd. Bovenop het huidige beleid moet het tekort nog eens extra gereduceerd worden met 0,5% van het BBp (dat is 3 miljard gulden). Daarmee komt het tekort in de buurt van 2% Bbp.

Harmonisatie in Europa

258. Harmonisatie van de indirecte belastingen moet blijvend gericht zijn op het verminderen en voorkomen van scheve gegroeide concurrentieverhoudingen.

259. Er moet nationale ruimte zijn en blijven om ten aanzien van de accijnzen een beleid te kunnen voeren ten behoeve van volksgezondheid en milieu.

Fraude

260. De slechte belastingmoraal is niet los te zien van het bedroevende karakter van het normbesef in het algemeen. Het gaat niet aan alleen de overheid hierop aan te spreken, omdat hier een duidelijke en belangrijke taak ligt voor 'de burger' zelf. Van haar kant moet de overheid echter wel bevorderen dat

- de verzameling en verwerking van gegevens ten behoeve van de belastingdienst adequaat geschiedt;
- de controle wordt verdicht en geïntensiveerd;
- het proces van reparatiewetgeving versneld wordt
- de zogenaamde misbruikwetgeving versneld wordt toegepast;

261. Mensen die meerdere keren betrapt zijn op fraude dienen harder aangepakt te worden. In dat verband dient de bewijslast omgedraaid te worden, zodat de bestaande wetgeving meer effectief kan worden toegepast.

262. Om fraude sneller op te kunnen sporen en beter te kunnen bestrijden, moeten de gegevens uit de bestanden van de sociale diensten en die van de belastingdienst eerder worden uitgewisseld.

Draagkracht

263. De inflatiecorrectie moet onverkort worden toegepast.

264. De belastingwetgeving moet uitgaan van het principe dat het gezin de hoeksteen is van de samenleving.

265. De fiscale positie van de grote gezinnen (vier of meer kinderen), in het bijzonder die waar een modaal inkomen binnenkomt en met studerende kinderen, verdient extra aandacht.

266. Overwogen moet worden of de kinderaftrek op budgetair neutrale basis opnieuw ingevoerd kan worden.

267. De overhevelingstoeslag moet worden afgeschaft.

268. In het belastingstelsel dient uitgegaan te worden van het

zogenaamde splitsingsstelsel. Daardoor kan meer recht worden gedaan aan de positie van kostwinners c.q. alleen-verdieners.

269. Giften dienen onbeperkt te kunnen worden afgetrokken van de belastingen.

270. Het huurwaarde-forfait moet niet worden verhoogd.

271. De aftrek van hypotheekrente moet binnen redelijke grenzen gehandhaafd blijven. Daarbij kan gedacht worden aan een grens van f 400.000,- voor woonhuizen.

272. Er dient alsnog een pleziervaartuigenbelasting te worden ingevoerd.

Bevordering werkgelegenheid

273. Het verschil tussen de bruto loonkosten en het netto loon (de zogenaamde wig) is in Nederland veel te groot. Om meerdere redenen moet de wig verkleind worden. Er is ook een te groot verschil tussen het (minimum)loon en de uitkeringen. In de sfeer van de belastingen is daar iets aan te doen door

- een arbeidstoelage in te voeren van f 1000,--;
- de belastingvrije som te verhogen met f 500,--;
- het reiskostenforfait te vervangen door een openbaar vervoer-forfait, zodanig dat het gelijkheidsbeginsel in stand kan blijven;
- de eerste schijf zodanig te verlengen dat ook de midden- en hogere inkomens kunnen delen in een reële lastenverlichting (te denken is aan f 1.000,-- over 4 jaar verdeeld);

Vermogen

274. Vermogensvlucht moet worden voorkomen door een verhoging van zowel de rente- als de dividendvrijstelling voor binnenlandse bronnen met 100%.

275. De kapitaalbelasting moet op termijn afgeschaft worden. Dit versterkt de Nederlandse concurrentiepositie en komt de positie van Amsterdam als financieel centrum ten goede.

276. De vermogensbelasting moet op termijn worden afgeschaft. Een begin kan daarmee gemaakt worden door de vrije sommen zodanig te verhogen, dat het weer aantrekkelijk wordt vermogen te vormen.

LANDBOUW EN VISSERIJ

277. Door allerlei oorzaken lopen de bedrijfsresultaten in de landbouw sterk terug. Boeren en tuinders komen steeds meer in

de knel, mede als gevolg van regeringsmaatregelen op het gebied van bijvoorbeeld het milieu en het Europese beleid. De regering moet zich ervan bewust zijn dat onze positieve handelsbalans voor een belangrijk deel te danken is aan de export van produkten van Nederlandse bodem. Daarom moet het beleid voorwaarden scheppen voor een gezonde landbouwsector. Dat kan als de regering en de sector bereid zijn naar elkaar te luisteren.

278. Op Europees niveau baren met name de overproduktie en de enorme groei van de landbouwwitgaven grote zorgen. Mede tegen deze achtergrond moet een beleid worden gevoerd waarin meer rekening wordt gehouden met de werking van de markt. Dat is echter een proces van geleidelijkheid. Steunverlening kan niet van de ene dag op de andere worden gestopt. Bovendien mag geen koude sanering ontstaan, maar moet voorzien worden in een flankerend beleid.

279. Steunvermindering mag de concurrentiepositie van de Nederlandse landbouw niet wezenlijk aantasten.

280. Het braakleggen van gronden en quotering kunnen bruikbare middelen zijn om knelpunten althans tijdelijk op te lossen. Deze middelen echter, dienen in beginsel van beperkte duur te zijn.

281. Het omzetten van landbouwgrond in natuurgebieden moet met grote terughoudendheid geschieden en slechts op basis van vrijwilligheid.

282. Het is onbegrijpelijk en onverteerbaar dat overschotten hier vernietigd worden terwijl er in andere landen honger wordt geleden. Daarom moet voortdurend gezocht blijven worden naar mogelijkheden om wat hier overtollig is in de landen van de derde wereld nuttig te besteden, en wel zodanig, dat geen afbreuk wordt gedaan aan lokale landbouwprojecten in die landen.

Milieu

283. De financiële gevolgen van het milieu-vriendelijk uitoefenen van de landbouw mogen niet alleen op de boeren afgewenteld worden.

284. Van de milieuproblemen waar de landbouwsector mee kampt, is dat van het mestoverschot het grootst. Opeenhoping van mineralen in de bodem, uitspoeling daarvan naar het grondwater, en het neerslaan van ammoniak op bosgebieden vindt op dit moment nog op te grote schaal plaats. De groei van het areaal fosfaatverzadigde gronden moet daarom zo snel mogelijk worden omgebogen. Onderzoek moet uitwijzen in hoeverre

evenwichtsbemesting haalbaar is en wat de maximale verliesnormen zijn.

De volgende maatregelen moeten worden genomen:

- verbetering van de samenstelling van het voer;
- invoering van een mineralenboekhouding op bedrijfsniveau;
- bevordering van industriële verwerking van mest alsmede het stimuleren van de afzetmogelijkheden voor mestkorrels.

285. Om de ammoniak-emissie terug te brengen, moet:

- mest zo emissie-arm mogelijk worden aangewend. Naast bestaande mestinjectie-machines, moet onderzoek gedaan blijven worden naar andere methoden (b.v. duospray-machine), die weidevogelvriendelijker zijn;
- de bouw van betere stalsystemen worden gestimuleerd, onder meer door het 'groene label';
- bij de verplichte afdekking van mestsilos ook de mogelijkheid van een strokorst worden opgenomen.

286. Gedwongen inkrimping van de veestapel is alleen dan te verdedigen, als is gebleken dat alle andere oplossingen niet hebben geholpen.

287. Een gezonde bedrijfsontwikkeling mag niet onmogelijk worden gemaakt door al te knellende bepalingen in b.v. de sfeer van de hinderwet. Overigens moeten naar aanleiding van regionale verschillen in milieu-belasting door de agrarische bedrijven, regels niet alleen bedrijfs- maar ook gebiedsgericht worden toegepast.

288. De omvangrijke milieuproblemen in de landbouw kunnen niet alleen met allerlei technische 'foefjes' worden opgelost. Er zal nóg meer dan tot nu toe het geval was, gestudeerd moeten worden op nieuwe systemen. Te denken valt aan extensivering, geïntegreerde en biologische landbouw.

Gewasbescherming

289. Het tweede belangrijke probleem in de land- en tuinbouw is het gebruik van gewasbeschermings- of bestrijdingsmiddelen. De afhankelijkheid van deze middelen moet geleidelijk worden teruggedrongen. Alvorens over wordt gegaan tot een verbod van een of meer van deze middelen, dient de regering zich ervan te vergewissen of er wel goede alternatieven voorhanden zijn. Bovendien mag het niet zo zijn dat wat hier verboden is, vlak over de grens wel getolereerd wordt. Daarom moet de regering aandringen op een in Europees verband geharmoniseerd beleid.

Natuurbeheer

290. In een klein land als Nederland moet veel waarde worden gehecht aan een goed natuurbeheer. De zorg voor het landschap

en de natuur is een zaak die niet buiten de grondgebruikers, in veel gevallen de boeren, om mag gaan. Boeren hebben in het verleden betoond op betaalbare en efficiënte wijze over natuur en landschap te hebben gewaakt. Overheid, grondbezitters en boeren hebben hier een verantwoordelijkheid die gezamenlijk ingevuld moet worden.

291. Bij het creëren van nieuwe natuurgebieden moet gelet worden op de financiële haalbaarheid alsmede op het onderhoud van dergelijke gebieden. De voorkeur moet uitgaan naar het instrument van de beheersovereenkomst, niet de aankoop van grond.

292. Het op peil houden van een voldoende groot pachtareaal is van belang voor de ontwikkeling van de sector. De ombouw van het pachtstelsel naar een meer marktconforme benadering moet geleidelijk verlopen, opdat de prijseffecten niet te schokkend zijn. Een rechtvaardige toedeling van kostenfactoren (b.v. waterschapslasten) is vereist.

Genetische manipulatie

293. Genetische manipulatie met dieren en planten moet uiterst kritisch worden tegemoetgetreden. Proeven die zo ver gaan dat de grenzen tussen mensen en dieren en tussen dieren onderling vervagen, moeten worden afgewezen. Het leggen van octrooi op (genetisch gemanipuleerde) vormen van leven dient verboden te worden.

Dierenwelzijn

294. Ook in zijn omgang met de dieren is de mens gebonden aan de normen van Gods Woord. Daarom is de regering geroepen erop toe te zien dat de bestaande wettelijke regelingen ten aanzien van de gezondheid en het welzijn van dieren worden nageleefd. Waar de wetgeving op dit punt moet worden aangevuld, dienen daartoe stappen te worden ondernomen.

Visserij

295. Het Nederlandse visserijbeleid wordt in belangrijke mate gedictieerd uit Brussel. De SGP heeft daar moeite mee, maar dat neemt niet weg dat de regels die er zijn nageleefd dienen te worden, ook door de Nederlandse vissers. De regering moet zich echter wel inzetten voor een voor de vissers zo werkbaar mogelijk systeem. Als de Europese regels daarvoor gewijzigd moeten worden, dient Nederland daartoe het initiatief te nemen.

296. Een voortgaande vrijwillige sanering van de vloot blijft wenselijk in het kader van een harmonisering van de

vangstrechten en de vlootcapaciteit. Het plan Biesheuvel, met als kern de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de vissers, verdient royale steun. De zeedagenregeling dient kritisch te blijven worden bejegend.

297. Door middel van beheersplannen dient in de schaal- en schelpdieren sector tot een verantwoorde bevissing te komen. Het gaat niet aan de lasten in voedselarme jaren alleen op de vissers af te wentelen.

Hoofdstuk 5

298. De volkerenwereld is volop in beroering. Het wegvallen van de bedreigende tegenstelling tussen oost en west, heeft niet de vrede en veiligheid gebracht die velen hadden verwacht en waar even zovelen op hadden gehoopt. In het licht van de Schrift (oorlogen en geruchten van oorlogen) hoeft dit niet te verwonderen. Dat neemt niet weg dat de Nederlandse overheid zich in deze onzekere en verwarde tijd sterk moet maken voor de eerbiediging van het volkenrecht. Zo kan zij invulling geven aan de voluit bijbelse begrippen vrede en gerechtigheid.

BUITENLANDSE ZAKEN

Verenigde Naties

299. De SGP ziet voor de VN geen andere taak weggelegd dan die van platform voor internationaal politiek overleg ter voorkoming en beslechting van geschillen. Uitbreiding van de bevoegdheid van de organen van de VN die ten koste gaat van de nationale soevereiniteit, moet worden afgewezen.

Oost-Europa en GOS (Gemenebest van Onafhankelijke Staten)

300. Economische malaise en oplevend nationalisme in veel landen van het oude Oostblok, vormen de ernstigste bedreigingen voor de stabiliteit en vrede in heel Europa. Het beleid moet er dan ook in eerste instantie op gericht zijn deze landen te helpen bij de overschakeling van de failliete planeconomie naar een (getemperde) markteconomie. Dat kan door:

- het toelaten van deze staten tot internationale en financiële instellingen;
- het uitbreiden van de mogelijkheden om krediet op te nemen;
- het veel verder verruimen van de toegang van produkten uit deze landen tot de Europese markt;
- intensief samen te werken op het gebied van energie en milieu;
- uitwisselingsprogramma's voor instellingen en bedrijven op poten te zetten.

Israël

301. Het uitgangspunt voor de Nederlandse buitenlandse politiek ten aanzien van het oude Bondsvolk moet zijn Israëls recht op veilige en erkende grenzen, met Jeruzalem als hoofdstad. Daarbij weegt het oordeel van de democratisch en wettig gekozen Israëlische regering zwaar mee. Aan dit uitgangspunt mag niet getornd worden, lettend op de nog immer in Arabische wereld levende vijandschap tegenover Israël en de

dreiging die uitgaat van een opkomend islamitisch fundamentalisme.

302. De vanouds hechte band tussen het Nederlandse volk en het volk van Israël dient aangehaald te worden. In EU-verband moet ons land zich inspannen voor een nieuw handelsakkoord tussen de EU en Israël.

Zuid-Afrika

303. Als gevolg van het vastberaden hervormingsbeleid in Zuid-Afrika zijn de betrekkingen tussen ons land en Zuid-Afrika gelukkig ontdooid. Vanuit de historische verbondenheid met Zuid-Afrika, moet gewerkt worden aan een verdere intensivering van de betrekkingen. De verdere vormgeving van het nieuwe Zuid-Afrika dient overgelaten te worden aan de verschillende partijen in dat land zelf.

Suriname

304. De geschiedenis van Nederland en die van Suriname zijn nauw met elkaar verweven. Dat schept verplichtingen. In de huidige omstandigheden rust op Nederland de plicht Suriname te helpen op weg naar een democratische rechtsstaat en bij het opbouwen van een gezonde economie.

EUROPA

305. Het Europa na 'Maastricht' ziet er heel anders uit dan het Europa voor 'Maastricht'. Wat voor de Europese eenwording een grote sprong voorwaarts had moeten worden, is verkeerd in een forse stap achteruit. De SGP is voor samenwerking, maar deze mag niet ontaarden in samensmelting. Het streven naar een verenigd Europa moet dan ook als ireëel worden afgewezen.

De redenen daarvoor zijn dat

- de geestelijke wortels van de Europese eenheid eerder liberaal-humanistisch van aard zijn dan christelijk;
- Nederland zijn onafhankelijkheid zal verliezen en de band tussen Nederland en Oranje dreigt te worden doorgesneden;
- Nederland als klein land nauwelijks invloed uit kan oefenen in een groot Europa;
- in een verenigd Europa de burger nog meer zal vervreemden van de politiek.

306. Nederland moet, lettend op de economische en monetaire ontwikkelingen in Europa, aandringen op heroverweging van de EMU (Europese Monetaire Unie). De vervanging van de nationale munten door één Europese munt betekent dat ons land de beleidsvrijheid op economisch, financieel en sociaal gebied volledig inlevert. Dat is principieel onaanvaardbaar en bovendien zeer moeilijk uitvoerbaar.

307. De EU dient haar bevoegdheden niet nog verder uit te breiden waar het zaken betreft die principieel van nationaal belang zijn, zoals het nationaal-eigene in onderwijs en cultuur.

308. Nu de grenscontroles zijn afgeschaft, iets waar de SGP altijd op tegen was, moet er op basis van afspraken tussen onafhankelijke staten intensief samengewerkt worden op het gebied van politie en justitie. Dat is nodig nu de criminaliteit zich steeds meer vertakt over meerdere landen.

309. Niet verdieping, maar verbreding dient het parool van de toekomstige Europese samenwerking te zijn. Oostenrijk, Zweden, Noorwegen en Finland dienen op korte termijn toegelaten te worden als volwaardige leden. Midden- en Oosteuropese staten moeten nauw betrokken worden bij de EU en zullen, wanneer zij daar zowel politiek als economisch rijp voor zijn, tot de Unie toe moeten kunnen treden.

310. Europa moet een open karakter hebben. Dat betekent dat er zo min mogelijk invoerbependingen mogen worden opgeworpen, met name voor produkten uit de landen uit de Derde Wereld en de staten in Midden- en Oost-Europa.

311. Aan de positie van kleine lidstaten ten opzichte van de grote lidstaten mag niet gemorrelt worden. Iedere taal binnen de EU moet een gelijke status behouden.

312. Het democratisch tekort van de EU kan worden verminderd door de nationale parlementen vooraf intensiever te laten overleggen met de eigen ministers over 'Brusselse' zaken.

313. De uitgaven van de EU moeten worden teruggedrongen. De omvang van de structuurfondsen wordt daartoe verkleind.

314. De EU moet direct stoppen met het op grote schaal dumpen van bepaalde (voedsel)produkten op kwetsbare markten in landen van de derde wereld.

315. Fraude op Europees niveau moet krachtiger bestreden worden. Lidstaten en individuen die zich niet aan de EU-regelgeving houden (te denken is o.a. aan Italië in verband met de melkquota) dienen harder te worden aangepakt.

DEFENSIE

316. Regionale spanningen tussen volkeren en de ambities van sommige regionale 'supermachten' vormen op dit moment het grootste gevaar voor de vrede in Europa en in de rest van de wereld. Dat gevaar is nog groter geworden als gevolg van het

feit dat steeds meer landen in staat zijn om allerlei wapens, ook massavernietigingswapens, aan te schaffen.

Veiligheidsbeleid

317. Nederland moet zich in (blijven) zetten voor het behoud van de veiligheidsband met Amerika. Een eventueel Europees veiligheidsbeleid mag niet in mindering gebracht worden op de samenwerking binnen de NAVO. Voor de NAVO, een bondgenootschap dat zijn waarde heeft bewezen, zou tevens de rol weggelegd kunnen gaan worden van 'gewapende arm' van de CVSE (Europese Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa).

318. In de richting van Oost-Europa zou op het gebied van de defensie gedacht kunnen worden aan:
- een door de NAVO af te geven expliciete veiligheidsgarantie;
- vertrouwenwekkende maatregelen en (militaire) openheid, met name voor de GOS-staten.

319. Gezien de onzekere veiligheidssituatie in de wereld en het feit dat voor een eventuele militaire interventie waar dan ook een aanzienlijke troepenmacht nodig kan zijn (denk aan Koeweit en Somalië), is het noodzakelijk dat in NAVO-verband relatief omvangrijke (mobilisabele) strijdkrachten op de been worden gehouden, ook in Nederland. In verband daarmee is het niet goed als reeds nu fors wordt gekort op de defensie-inspanning van ons land.

Wapenbeheersing

320. Voorrang dient op dit moment uit te gaan naar het uitvoeren van de inmiddels ondertekende wapenakkoorden CSE-1, START 1 en START.

321. Binnen de CVSE dienen de besprekingen te worden voortgezet teneinde het niveau van de bewapening in Europa nog verder naar beneden brengen.

322. Het gevaar van de verspreiding van kernwapens en moderne rakettechnologie is als gevolg van het uiteenvallen van de Sowjet-Unie groter dan ooit. Met des te meer ijver moet er gewerkt worden aan verdragen en maatregelen die hier een halt aan toeroepen.

323. De Golfoorlog heeft duidelijk gemaakt dat chemische en biologische wapens nog altijd een reëel, en zelfs toenemend gevaar vormen. Nederland moet daarom onverminderd aandacht blijven besteden aan het doen opsporen en - zo mogelijk - vernietigen van dit gruwelijke wapentuig.

Reorganisatie krijgsmacht

324. Hoofdtak van de Nederlandse krijgsmacht is en blijft krachtens het NAVO-verdrag de verdediging van het grondgebied van de verdragspartners. Gelet op de veranderde internationale verhoudingen dient de krijgsmacht daarnaast geschikt te zijn om op beperkte schaal bij te dragen aan militaire interventies buiten het NAVO-gebied, bijvoorbeeld, maar zeker niet alleen, in het kader van de VN.

325. De dienstplicht moet blijven bestaan tot tenminste 1998. Aan de hand van de veiligheidssituatie van dat moment moet er dan definitief beslist worden over de invoering van een beroepsleger.

326. De bestaande dienstplicht moet worden 'gestroomlijnd' door middel van een pakket van aanvullende maatregelen, zoals o.a. flexibilisering en aantrekkelijker arbeidsvoorwaarden. Dat is nodig om demotivatie onder het personeel te voorkomen.

327. Dienstplichtigen mogen niet tegen hun wil verplicht worden tot inzet buiten het grondgebied van de NAVO.

328. De reorganisatie van het defensie-apparaat mag niet leiden tot een tijdelijke verlamming van de gevechtskracht. Indien de reorganisatie leidt tot gedwongen ontslagen, rust op Defensie de plicht zich maximaal in te zetten om vervangend werk aan te bieden.

329. Verdere taakspecialisatie en materieelsamenwerking met gelijkgezinde NAVO-landen is wenselijk.

330. De luchtmobiele brigade moet worden heroverwogen indien er voor de opbouw ervan onvoldoende middelen beschikbaar zijn.
331. De overheid dient te voorzien in geestelijke verzorging gebaseerd op de Bijbel.

Koninklijke Marechaussee

332. Bezuinigingen op de Koninklijke Marechaussee dienen te worden afgewezen. De Marechaussee dient blijvend ingezet te worden ten behoeve van de grensbewaking (met name op Schiphol) alsmede voor het vreemdelingentoezicht.

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

333. Naast de onverminderd schrijnende problemen van de honger, de geestelijke nood alsmede de enorme kloof tussen rijk en arm, kampen de ontwikkelingslanden nu ook met milieu-problemen die hun weerga niet kennen. Hulp die geboden wordt blijft niet zelden steken in bureaucratie, corruptie en zelfs geweld. De uitzichtloosheid en de ellende die daarvan het

gevolg zijn, zijn - letterlijk - ten hemel schreiend.

Hulpverlening

334. Het is zorgwekkend dat steeds meer rijke landen sparen op de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking omdat er zich nog zoveel andere probleemgebieden aandienen, zoals Oost-Europa en de GOS-republieken. De SGP bepleit dat de uitgavennorm van 1,5% NNI weer in ere wordt hersteld. Daarbovenop wordt het hulpplafond ten behoeve van Oost-Europa en de GOS verdubbeld

335. Beter is het weinig landen goed te helpen, dan veel landen minder goed. Daarom zal het aantal landen waar Nederland hulp aan verstrekt (nu 50) moeten worden verminderd (ongeveer 15). Voorrang moet worden gegeven aan hulp aan de armste landen. Ook is van belang dat de hulp optimaal wordt afgestemd op de lokale omstandigheden en behoeften.

336. Als Nederland een ontwikkelingsrelatie met een bepaald wil aangaan, moet vaststaan dat de regering van de betrokken staat

- de mensenrechten eerbiedigt;
- een beleid gevoerd wordt dat uitzicht biedt op economisch herstel;
- corruptie bestrijdt.

337. Macro-economische hulp moet bij voorkeur bilateraal worden verleend. Alleen als aan te tonen is dat de multilaterale weg effectiever is, moet gekozen worden voor dit pad. Regio- en landenprogramma's moeten hun strikt bilaterale karakter behouden. Van overheidswege mag ook gerust meer geld worden gegeven aan particuliere hulpverleningsorganisaties die hebben bewezen kwalitatief goede hulpprogramma's te kunnen bieden, zoals bijvoorbeeld Woord en Daad en ZOA.

338. Er moet door allerlei omstandigheden (rampen, oorlogen) steeds vaker een beroep worden gedaan op noodhulp. Daarom moeten de voor noodhulp bestemde gelden worden uitgebreid.

339. Extra hulp moet worden geboden aan die ontwikkelingslanden die veel vluchtelingen en ontheemden uit de regio opvangen.

340. Het Nederlandse beleid moet er mede op gericht zijn de afhankelijkheid van de derde wereldlanden van de import van voedsel te verkleinen.

341. Er moet een speciaal programma komen voor de financiering van de opvang van straatkinderen in de (grote) steden van de derde wereld.

342. Het ministerschap voor ontwikkelingssamenwerking dient omgezet te worden in een staatssecretariaat.

Bevolkingspolitiek

343. Bij de uitvoering van programma's voor geboortebeperking worden op grote schaal mensenrechten geschonden. Het recht van man en vrouw op gezinsvorming dient te worden eerbiedigd. Om die redenen mag Nederland geen steun verlenen aan programma's voor (gedwongen) geboortebeperking.

FINANCIËLE VERANTWOORDING

Bij de opstelling van dit verkiezingsprogramma is uitgegaan van de kerngegevens uit het Centraal Economisch Plan 1993 en werkdocument nr. 59 van het CPB. De in dit programma bepleite beleidsintensiveringen en bezuinigingen of reducties komen dus bovenop het pakket van bezuinigingen van 11 miljard waartoe het kabinet in de Voorjaarsnota 1993 toe heeft besloten. Daarnaast is op basis van nieuwe - tegenvallende - economische cijfers van het CPB een extra tekortreductie nodig van 3 miljard. Deze is in het onderstaande financiële overzicht verwerkt.

De financieel-economische doelstellingen van dit programma voor de komende kabinetsperiode zijn als volgt:

- a. De collectieve lastendruk zal door "privatisering" van de ziektewet met 1,9% (extra) dalen tot beneden 44,5% BBP (50% NNI).
- b. De omvang van het financieringstekort wordt extra verlaagd met 1 miljard.
- c. Voor lastenverlichting wordt 7 miljard uitgetrokken, onder gelijktijdige verhoging van de milieuverbruiksbelastingen t.w.v. 4 miljard.
  - * Per saldo resulteert een netto lastenverlichting van 3 miljard.
  - * Van de lastenverlichting wordt 3,6 miljard gebruikt ter verkleining van de marginale wig.
- d. Het verkiezingsprogramma bevat voorts een pakket beleidsintensiveringen t.w.v. 4,4 miljard.
- e. Als gevolg van de tegenvallende economische ontwikkeling 3 miljard extra te bezuinigen.
- f. Aan additionele bezuinigingen of reducties is in totaal dus nodig: $1 + 3 + 4,4 + 3 = \underline{11,4 \text{ miljard}}$.

Beleidsintensiveringen:

1. ontwikkelingssamenwerking 1,5 NNI inclusief extra buitenlanduitgaven t.b.v. milieu/GOS e.d.	1,2 mrd
2. zorg	0,6 mrd
3. overheidsinvesteringen (o.a. vaarwegen)	1 mrd
4. politie/justitie (mankracht/celruimte)	0,8 mrd
5. kwaliteitsverbetering onderwijs (WO/HBO)	0,4 mrd
6. AKW (grote gezinnen)	0,4 mrd

Beleidsintensiveringen	4,4 mrd
Terugdringing financieringstekort	1 mrd
Netto lastenverlichting	3 mrd
	-----
totaal	8,4 mrd

Bezuinigingen/reducties:

1. kostenbeheersing volksgezondheid (schrappen overbodige verrichtingen)	1,1 mrd
2. sociale zekerheid (volumemaatregelen en kortingen op uitkeringen)	4 mrd
3. volkshuisvesting (objectsubsidies)	1 mrd
4. WVC (sport en cultuur)	0,4 mrd
5. studiefinanciering (scherpere selectie studenten/aanscherping tempobeurs)	0,4 mrd
6. kinderopvang	0,3 mrd
7. generieke subsidiekorting	1 mrd
8. efficiencyverbetering/taakafstoting	1,2 mrd
	-----
subtotaal bezuinigingen/reducties	9,4 mrd

Overig:

fraudebestrijding belastingen	1 mrd
fraudebestrijding sociale premies	1 mrd
	-----
totaal	11,4 mrd

INVULLING LASTENVERLICHTING (in miljarden guldens)

* invoering arbeidskostentoeslag Hfl 1000,=	2	
* verhoging belastingvrije voet met Hfl 500,=	0,6	
* verlenging laagste schijf inkomstenbelasting	1	
* resulteert ter verkleining van marginale wig:	----	3,6
* verdubbeling rente en dividendvrijstelling	0,45	
* afschaffing kapitaalbelasting	0,5	
* vervallen reiskostenforfait/handhaving O.V.-forfait	0,25	
* verhoging belastingvrije som vermogensbelasting	0,175	
* afschaffing opstapje vennootschapsbelasting	0,3	
* verlaging toptarief inkomstenbelasting	1,725	
3,4		
		--
TOTAAL LASTENVERLICHTING	7 mrd	